

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: Формування капіталу суб'єкта господарювання та напрями оптимізації його структури в умовах невизначеності

Виконав: здобувач освіти групи ФК 23-2м
спеціальність 072«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Гела Максим Миколайович
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник к.е.н., доцент Панасейко І.М.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Гела М.М. Формування капіталу суб'єкта господарювання та напрями оптимізації його структури в умовах невизначеності.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

У роботі розглянуто сутність формування капіталу суб'єкта господарювання та напрями оптимізації його структури в умовах невизначеності на прикладі ТОВ «Експерт-Агротрейд». Досліджено діяльність та проаналізовано показники ефективності управління капіталом та його структуру на прикладі ТОВ «Експерт-Агротрейд». Виявлено недоліки в системі формування та управління капіталом підприємства. Визначено напрями удосконалення управління капіталом та його структурою, розраховано економічну ефективність запропонованих заходів.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 69 сторінках, містить 11 таблиць, 14 рисунків, 1 додаток. Список використаних джерел включає 47 найменувань.

Ключові слова: активи, фінансовий стан, ліквідність, капітал, пасиви, енергоефективність, знос, структура.

ANNOTATION

Hela M. M. Formation of the capital of an economic entity and directions for optimization of its structure in conditions of uncertainty.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». – University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The paper examines the essence of capital formation of a business entity and directions for optimizing its structure in conditions of uncertainty using the example of «Expert-Agrotrade» LLC. The activities and indicators of capital management efficiency and its structure were studied and analyzed using the example of «Expert-Agrotrade» LLC. Deficiencies in the system of formation and management of the company's capital were revealed. The areas of improvement of capital management and its structure were determined, the economic efficiency of the proposed measures was calculated.

The master's qualification thesis consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources, appendices, presented on 69 pages, contains 11 tables, 14 figures, 1 appendix. The list of used sources includes 47 titles.

Keywords: assets, financial condition, liquidity, capital, liabilities, energy efficiency, depreciation, structure.

ЗМІСТ

ВСТУП		4
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	7
РОЗДІЛ 2	СТАН ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ТОВ «ЕКСПЕРТ-АГРОТРЕЙД» ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЙОГО СТРУКТУРИ	24
2.1	Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Експерт-Агротрейд»	24
2.2	Аналіз фінансового стану ТОВ «Експерт-Агротрейд»	34
2.3	Формування власного та позикового капіталу підприємства, управління структурою капіталу	44
РОЗДІЛ 3	ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ТОВ «ЕКСПЕРТ-АГРОТРЕЙД» ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЙОГО СТРУКТУРИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	53
3.1	Основні ризики, що впливають на діяльність підприємства	53
3.2	Заходи по вдосконаленню управління капіталом підприємства	58
ВИСНОВКИ		69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		73
ДОДАТКИ		78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Формування та оптимізація структури капіталу суб'єкта господарювання є ключовими питаннями, що визначають фінансову стійкість, конкурентоспроможність і ефективність функціонування підприємства в умовах сучасної економіки. В епоху глобалізації, економічної нестабільності, інфляційних коливань та посилення конкуренції перед суб'єктами господарювання постає проблема ефективного управління фінансовими ресурсами.

Сьогоднішні умови невизначеності, спричинені повномасштабною війною, вимагають нових підходів до управління капіталом. Висока турбулентність економічного середовища потребує ретельного аналізу структури капіталу підприємства для забезпечення його адаптивності та здатності оперативно реагувати на зміни.

Оптимізація структури капіталу безпосередньо впливає на ключові фінансові показники підприємства: рентабельність, ліквідність, фінансову стійкість та кредитоспроможність. Невдале співвідношення власного і позикового капіталів може призводити до зростання фінансових ризиків, включаючи ризик банкрутства або надмірне боргове навантаження, що ускладнює залучення додаткових ресурсів для розвитку.

Тема дослідження є особливо актуальною для підприємств малого та середнього бізнесу, які є найбільш вразливими до економічних потрясінь і водночас відіграють ключову роль у розвитку економіки. Дослідження питань оптимізації капіталу дозволить таким підприємствам не лише вистояти у складних умовах, а й закласти основи для сталого зростання.

Особливості формування капіталу підприємств досліджували такі науковці: Бичкова Н. В., Бідник О. І., Біла О. Г., Бланк І. А., Брігхем Є. Ф.,

Ванькович Д. В., Васьківська К. В., Вдовенко Л. О., Гайченя П. В., Горошанська О. О., Давиденко Н. М., Домбровська С. О. та інші. Незважаючи на значну кількість досліджень в даній області, особливості оптимізації структури капіталу сільськогосподарського підприємства не були в достатній мірі розглянуті науковцями.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в оцінці формування капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» та визначенні напрямків оптимізації його структури в умовах невизначеності.

Для досягнення вказаної мети передбачено виконання таких **завдань**:

- проаналізувати економічну сутність капіталу підприємства;
- дослідити методологічні засади формування капіталу підприємства;
- дослідити управління структурою капіталу підприємства;
- навести організаційно-економічну характеристику ТОВ «Експерт-Агротрейд»;
- здійснити аналіз фінансового стану підприємства;
- проаналізувати формування власного та позикового капіталу підприємства, управління структурою капіталу;
- визначити основні ризики, що впливають на діяльність підприємства;
- розробити заходи по вдосконаленню управління капіталом ТОВ «Експерт-Агротрейд».

Об'єктом дослідження є капітал підприємства та його структура.

Предметом дослідження є методологічні аспекти оцінки структури капіталу підприємства та розробка заходів щодо його оптимізації.

Методи дослідження. Для уточнення та розкриття понять «капітал підприємства», «структура капіталу» та визначення їх впливу на діяльність підприємства використовувалися діалектичний метод пізнання, наукові методи абстракції, індукції та дедукції. Аналіз формування та використання власного та

позикового капіталу на підприємстві проводився за допомогою методів статистичного порівняння, групування та зіставлення фактичних даних звітних і попередніх років. Для наукового обґрунтування економічного змісту та розробки заходів щодо оптимізації джерел фінансування підприємства застосовувався експертний метод. Крім того, було використано прогнозний метод для визначення майбутніх показників ефективності запропонованих нами заходів.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати будуть корисними для сільськогосподарських підприємств України в аспекті підвищення ефективності формування капіталу його оптимізації за допомогою проведення заходів зі зниження операційних витрат та взяття пільгових кредитів на розвиток підприємства.

Інформаційною базою дослідження є наукові статті, монографії з управління формування капіталу підприємства, фінансовозвітність ТОВ «Експерт-Агротрейд», дані щодо відсоткових ставок за пільговими кредитами, що надаються АТ КБ «Приватбанк».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 69 сторінках, містить 11 таблиць, 14 рисунків, 1 додаток. Список використаних джерел складає 47 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Капітал є найважливішою економічною основою створення, функціонування та розвитку підприємства. Він слугує ключовим фактором у процесі виробництва, відображає фінансові ресурси організації та виступає гарантом задоволення інтересів держави, власників і персоналу. Як фундаментальна економічна категорія, капітал має універсальний характер, поєднує в собі різноманітні аспекти економічної діяльності, а його значення виходить далеко за межі простої фінансової складової.

Розглядаючи капітал як багатогранну категорію, варто зазначити, що в економічній науці існує велика кількість підходів до його трактування. Деякі з них розглядають капітал як сукупність матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, інші – як процес накопичення ресурсів, необхідних для досягнення цілей підприємства. Незважаючи на численні дослідження, єдиного загальноприйнятого визначення капіталу, яке б повністю відображало його економічну сутність, досі не існує. Це свідчить про складність і багатогранність цього поняття, яке є предметом постійних дискусій серед науковців і практиків [43].

Структура капіталу, яку обирає підприємство, є одним із ключових чинників, що впливають на його ефективність та конкурентоспроможність. Вона визначає численні аспекти діяльності підприємства, зокрема фінансову, операційну та інвестиційну сфери. Оптимальна структура капіталу дозволяє досягти балансу між ризиком і прибутковістю, забезпечуючи стабільність і довгостроковий розвиток організації.

Значний вплив структура капіталу має на показники рентабельності активів і власного капіталу, які є важливими індикаторами економічної та

фінансової рентабельності підприємства. Крім того, вона визначає коефіцієнти фінансової стійкості та платоспроможності, що дозволяє підприємству ефективно управляти основними фінансовими ризиками. Правильне співвідношення між власними і позиковими ресурсами сприяє формуванню стійкої фінансової бази для підприємства та підтримці його ліквідності на належному рівні [39].

У процесі розвитку підприємства структура капіталу також формує стратегічні орієнтири та визначає можливості для інвестування. Інвестиційні рішення багато в чому залежать від доступності фінансових ресурсів та їх вартості, що робить управління структурою капіталу одним із ключових завдань фінансового менеджменту. Відтак, структура капіталу не лише впливає на поточні результати діяльності підприємства, але й забезпечує основу для його сталого розвитку у довгостроковій перспективі [2].

Основною метою формування капіталу є забезпечення потреб у придбанні необхідних активів та оптимізація його структури для ефективного використання. Класифікація видів капіталу представлена в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація видів капіталу

Класифікаційні ознаки	Види капіталу
За джерелами формування	Власний капітал (належить підприємству на правах власності); Залучений капітал (не належить підприємству, але знаходиться у його розпорядженні тимчасово на безоплатній основі).
За формою надходження у процесі кругообігу	Грошовий капітал (у грошовій формі); Виробничий капітал (інвестований у виробничі активи); Товарний капітал (у товарній формі).
За характером використання у господарському процесі	Працюючий капітал (бере участь у формуванні доходів); Непрацюючий капітал (не бере участі у формуванні доходів).
За метою використання	Інвестиційний капітал (використовується з метою збільшення підприємницьких можливостей); Інноваційний капітал (використовується з метою реалізації інноваційного проекту).

Джерело: складено автором за даними [30]

На нашу думку, зазначений перелік варто доповнити класифікацією капіталу за масштабами його функціонування. Зокрема, капітал можна розділити на локальний, регіональний, національний, міждержавний та глобальний. Сучасний етап розвитку економіки України та її інтеграція у світовий економічний простір створюють потребу у пошуку нових підходів до функціонування вітчизняних підприємств.

Ефективність роботи будь-якого підприємства значною мірою залежить від правильно обраної стратегії управління капіталом. Фінансові результати та стан підприємства визначаються співвідношенням між власними і позиковими ресурсами. У зв'язку з цим особливого значення набуває стратегічний аналіз джерел фінансування, зокрема формування їх оптимальної структури.

Структура капіталу представляє собою сукупність фінансових ресурсів підприємства, залучених з різних джерел довгострокового фінансування. Вона характеризується співвідношенням власних і позикових коштів, що використовуються у господарській діяльності. Ця структура впливає на рентабельність активів і власного капіталу, визначає фінансову стійкість, платоспроможність підприємства та формує баланс між прибутковістю і ризиком капіталу. Відображення часток власного та позикового капіталу в структурі визначає можливості фінансування довгострокового розвитку компанії [18].

Практика свідчить, що розвиток бізнесу виключно за рахунок власних ресурсів, наприклад, через реінвестування прибутку, допомагає мінімізувати фінансові ризики, зокрема ризик неплатоспроможності та залежності від кредиторів. Однак такий підхід суттєво обмежує можливості для швидкого розширення бізнесу. Насамперед це впливає на темпи зростання доходів, масштабування операційної діяльності та конкурентоспроможність на ринку. Водночас залучення позикового капіталу, якщо воно здійснюється в рамках

продуманої фінансової стратегії та під контролем ефективного фінансового менеджменту, здатне значно підвищити дохідність на вкладений капітал власників. Це обумовлено тим, що додаткові фінансові ресурси дозволяють швидко розширити виробничі потужності, збільшити обсяг продажів і, відповідно, забезпечити зростання чистого прибутку [15].

Водночас використання позикового капіталу несе ризики, пов'язані з фінансовою нестабільністю, зокрема через необхідність своєчасного погашення зобов'язань і виплати відсотків. Таким чином, управління структурою капіталу має бути спрямоване на досягнення балансу між власними та позиковими ресурсами для забезпечення оптимальної рентабельності та фінансової стійкості.

Ефективність реалізації фінансової стратегії підприємства значною мірою залежить від рівня оптимізації структури капіталу. Оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу визначається такими факторами, як обсяг фінансових ресурсів, доступність кредитних інструментів, економічні умови та стратегічні цілі компанії. Зміна структури капіталу впливає на показники вільного грошового потоку, який є важливим індикатором фінансової стійкості. Це, у свою чергу, впливає на формування бюджету капітальних вкладень, рішення щодо інвестиційних проєктів і витрати, пов'язані з можливими ризиками банкрутства або фінансової ліквідації. Таким чином, структура капіталу відіграє важливу роль не лише у короткостроковій діяльності підприємства, але й у його довгостроковій стратегічній перспективі, включаючи середньозважену вартість капіталу, яка визначає ефективність усієї фінансової системи компанії [27].

Визначення оптимальної структури капіталу є унікальним і багатограним завданням, яке вимагає врахування специфіки кожної компанії. Навіть у межах однієї галузі підприємства можуть суттєво відрізнятися за структурою капіталу, що зумовлено різницею в масштабах, стратегіях, ресурсах та етапах розвитку.

Наприклад, на етапі активного зростання та диверсифікації бізнесу підприємства потребують значних інвестицій для розширення виробництва, виходу на нові ринки чи впровадження інновацій. У таких випадках важливо приймати обґрунтовані рішення щодо джерел фінансування, що дозволить мінімізувати витрати та зберегти фінансову стабільність.

Методи фінансового моделювання стають незамінними інструментами для визначення найбільш вигідних джерел фінансування. Вони дозволяють оцінити вплив різних сценаріїв на фінансові показники компанії, враховуючи як економічні, так і операційні ризики. Застосування цих методів сприяє прийняттю оптимальних рішень, спрямованих на досягнення стратегічних цілей підприємства та максимізацію його фінансових результатів [32].

Для оптимізації структури капіталу підприємства можуть використовувати різноманітні методи, що охарактеризовані в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Характеристика основних концепцій оптимізації структури капіталу

Назва концепції	Характеристика
Традиціоналістська модель	Оптимізація структури капіталу здійснюється шляхом визначення окремої вартості складових капіталу
Концепція ідентиферентності структури капіталу	Ця концепція полягає в тому, що капітал підприємства не здійснює вплив на ринкову вартість. Підприємство повинно оптимізувати активи
Компромісна концепція	Оцінка оптимізаційної структури здійснюється з урахуванням як рівня прибутковості, так і можливих фінансових ризиків
Концепція суперечності інтересів	В основі її положення лежить відмінність інтересів і рівня інформованості власників, інвесторів, кредиторів і менеджерів у процесі управління ефективністю використання капіталу, вирівнювання яких викликає збільшення вартості окремих його елементів

Джерело: складено автором за даними [42]

Варто зазначити, що чимало підприємств використовують застарілі виробничі форми, які не забезпечують швидкого оновлення продукції через

модернізацію чи випуск принципово нових виробів, навіть за наявності конструкторських розробок і, в окремих випадках, фінансових ресурсів. Як наслідок, продукція багатьох підприємств промислового сектору залишається неконкурентоспроможною за якістю.

Це підкреслює важливість процесу оптимізації структури капіталу в рамках фінансово-господарської діяльності підприємств, який є однією з ключових проблем у фінансовому менеджменті. Оптимізація структури капіталу українських підприємств повинна здійснюватися через послідовне виконання визначених етапів, що дозволяють підприємству сформулювати найбільш ефективну структуру капіталу на прогностичний період [39].

Різні підходи до визначення поняття капіталу підприємства серед науковців акцентують увагу на різних аспектах. Одна група дослідників зосереджується на фінансово-економічній складовій дефініції, тоді як інша надає перевагу матеріально-ресурсному підходу, розглядаючи окремі структурні елементи капіталу. Відповідно, критерії визначення капіталу охоплюють як фінансово-економічний, так і ресурсний аспекти цієї категорії [34].

Так, І. Т. Балабанов визначає капітал підприємства як частину фінансових ресурсів. Однак, на нашу думку, таке трактування є занадто вузьким, оскільки обмежує поняття капіталу лише до фінансового ресурсу у грошовій формі. Натомість О. І. Бідник пропонує інше визначення, розглядаючи капітал як власність, що належить фізичним або юридичним особам у конкретний момент часу й відокремлена від доходу, який ця власність приносить протягом певного періоду [3]. У цьому визначенні акцентується двоїста природа капіталу – як джерела створення активів і підстави для виникнення зобов'язань.

О. Г. Біла включає до поняття «капітал» його структуру, яка складається з власного, залученого та позиченого капіталу, але водночас трактує його виключно як грошовий ресурс [4]. Г. О. Швиданенко у своєму визначенні

виключає короткострокові фінансові зобов'язання, зазначаючи, що капітал – це «частина фінансових ресурсів, задіяних підприємством в обігу, і доходи, які вони приносять» [43]. Проте таке визначення є неповним і недостатньо чітким.

Найбільш комплексним видається визначення, запропоноване І. А. Бланком, який розглядає капітал як загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування активів підприємства [44]. Водночас це визначення не розкриває цільового використання цих засобів.

Є. Ф. Брігхем пов'язує капітал підприємства з необхідним фактором виробництва, визначаючи його як «необхідний фактор, який включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані та звичайні акції» [7]. Найбільш всебічно зміст категорії «капітал» підприємства розкрито у дослідженнях Катан Л. І. [21]. Вчений акцентує увагу на функціонуванні капіталу як економічної категорії, що забезпечує накопичення благ у формі грошових коштів і капітальних товарів. Ці ресурси залучаються власниками до економічного процесу як інвестиційний ресурс і виробничий фактор із метою отримання доходу. При цьому функціонування капіталу базується на ринкових принципах і залежить від часу, ризику та ліквідності [21].

С. М. Климент пропонує чітке й обґрунтоване визначення капіталу як фінансових ресурсів підприємства, які використовуються для отримання прибутку та забезпечення господарської діяльності [22]. Водночас, хоча це визначення відображає напрям інвестування коштів, воно не є повністю завершеним і зрозумілим.

Таким чином, поняття «капітал» підприємства залишається одним із найбільш неоднозначних і складних для визначення у наукових дослідженнях. Воно охоплює сукупність змістовних аспектів складного економічного процесу, що потребують подальшого уточнення й аналізу.

1. Капітал підприємства є ключовим фактором виробництва. Серед основних виробничих чинників (капітал, земля, праця) він відіграє провідну роль, оскільки забезпечує інтеграцію всіх елементів у єдиний виробничий процес.

2. Капітал відображає фінансові ресурси підприємства, які генерують дохід. У цьому контексті він може функціонувати окремо від виробничих факторів, виступаючи у формі інвестованого капіталу.

3. Капітал підприємства є основним індикатором його ринкової вартості. У цьому аспекті центральне місце займає власний капітал, що визначає обсяг чистих активів підприємства. Водночас обсяг власного капіталу слугує показником потенційної здатності залучати позикові фінансові ресурси, які сприяють отриманню додаткового прибутку. У поєднанні з іншими чинниками він формує основу для оцінки ринкової вартості підприємства.

Аналіз різних підходів і трактувань поняття «капітал» із врахуванням його практичного застосування для структурування дозволив запропонувати таке визначення: капітал підприємства – це сукупність фінансово-економічних ресурсів, представлених як у грошовій, так і в негрошовій формах, а також капітальних інвестицій. Ці ресурси залучаються підприємствами до економічного процесу як інвестиційний інструмент і виробничий фактор для досягнення фінансових результатів. Їх функціонування в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику та ліквідності [29].

Відповідно до проведеного дослідження, можна стверджувати, що поняття «капітал» підприємства привертає значну увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. На сьогодні це поняття є багатограним, складним і неоднозначним.

У широкому розумінні капітал охоплює всі довгострокові джерела фінансування. У цьому контексті термін «капітал» використовується як для

позначення джерел фінансування, так і для активів. При аналізі джерел йдеться про «пасивний капітал», який поділяється на власний і залучений (позиковий). Коли ж мова йде про активи, використовується термін «активний капітал», що включає основний капітал (довгострокові активи, зокрема незавершене будівництво) та оборотний капітал [33].

У вузькому трактуванні капітал розглядається як сума коштів, що належить окремій особі або групі осіб, виражена у формі вартості будівель, обладнання, землі (основний капітал), а також сировини, палива, заробітної плати (оборотний капітал). Капітал, як сукупність ресурсів, що використовуються у бізнесі, є матеріальною основою економічної діяльності.

Важливим аспектом у визначенні цього поняття є його узагальнення за такими критеріями:

- фінансові ресурси;
- сукупність грошових ресурсів підприємства;
- власність суб'єктів господарювання;
- капітал, авансований у господарську діяльність, за структурою: власний, позичений і залучений;
- загальна вартість активів, розподілена за матеріальною та нематеріальною структурою;
- структурні компоненти, як-от борг, нерозподілений прибуток, акції;
- активне та виробниче багатство, що охоплює засоби виробництва [38].

Значний потенціал для розуміння сутності капіталу криється в його аналізі на основі структурного розподілу складових елементів.

Власний капітал підприємства відображає ту частку майна, яка фінансується за рахунок власних ресурсів компанії та внесків її власників. Упродовж тривалого часу вітчизняна наука приділяла недостатньо уваги фінансуванню діяльності підприємств за рахунок капіталу власників, оскільки в

умовах адміністративно-командної економіки статутний капітал не міг змінюватися через емісію корпоративних прав. Основний акцент робився на антиринкові методи фінансування, такі як бюджетні дотації, субсидії та субвенції [6].

Нині ж фінансування підприємств за рахунок власних коштів займає провідне місце в економіці України. Структура капіталу безпосередньо впливає на фінансовий стан підприємства, визначаючи його платоспроможність, кредитоспроможність, ліквідність, прибутковість і рентабельність. Власний капітал є основою для здійснення господарської діяльності, а його якісний та професійний аналіз надає важливу інформацію про фінансовий стан підприємства. Ця інформація слугує основою для ухвалення управлінських рішень, які допомагають досягати стратегічних цілей компанії [6].

Поняття «власний капітал підприємства» зазвичай визначається як балансовий обсяг активів компанії після вирахування її зобов'язань. Цей показник є ключовим індикатором кредитоспроможності підприємства. У процесі господарської діяльності форма капіталу може змінюватися через збільшення або зменшення його абсолютного розміру чи окремих складових. Відбувається постійне перетворення ресурсів на капітал, товари чи інші види цінностей [31].

Власний капітал також визначає рівень фінансової незалежності, стійкості та стабільності підприємства, що є важливим для забезпечення його ефективної роботи [31].

Сутність власного капіталу підприємства розкривається через такі ключові функції:

1. Заснування та запуск діяльності. Статутний капітал є базою для створення нового суб'єкта господарювання, забезпечуючи його початкову діяльність.

2. Забезпечення кредитоспроможності, відповідальності та гарантій. Статутний капітал виступає гарантією для кредиторів щодо повернення їхніх коштів. Його більший обсяг дозволяє підприємству витримувати значні збитки без загрози інтересам кредиторів, одночасно підвищуючи рівень кредитоспроможності.

3. Забезпечення життєздатності підприємства. Зростання власного капіталу підвищує стійкість компанії до зовнішніх загроз. У разі збитків покриття витрат може здійснюватися саме за рахунок власного капіталу. Однак, тривале скорочення власного та статутного капіталу через збиткову діяльність може призвести до банкрутства [31].

4. Фінансування та підтримка ліквідності. Внески у власний капітал, такі як будівлі, обладнання чи грошові кошти, спрямовуються на фінансування операційної та інвестиційної діяльності. Вони також можуть використовуватися для погашення боргів, що підвищує ліквідність підприємства та його можливості для довгострокового фінансування.

5. Забезпечення фінансової незалежності. Розмір власного капіталу визначає рівень залежності підприємства від зовнішніх кредиторів і фінансових установ, знижуючи ризики, пов'язані з борговими зобов'язаннями.

6. Управління, контроль та реклама. Власники підприємства мають право брати участь в управлінні його діяльністю. Володіння контрольним пакетом акцій дозволяє формувати власну стратегію розвитку, рекламну та дивідендну політику, а також вирішувати кадрові питання. Таким чином, статутний капітал забезпечує право на управління ресурсами та майном підприємства [4, с. 176].

Аналіз капіталу підприємства проводиться шляхом дослідження його складу, структури, змін складових елементів та джерел формування. Основними джерелами інформації для такого аналізу є баланс підприємства (форма № 1) та примітки до фінансової звітності (форма № 5). Результати розрахунків цих

коефіцієнтів дають змогу оцінити фінансову стійкість, ділову активність (оборотність) і рентабельність підприємства.

Активи надають дані про розміщення капіталу, його втілення в майні, продукції та її залишках. Ефективність і стабільність фінансового стану значною мірою залежать від раціональності інвестування капіталу в активи підприємства.

Ключовим аспектом аналізу капіталу є визначення показників майнового стану, які наведені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Показники оборотності капіталу підприємства

Показник	Нормативне значення	Найбільш вірогідні передумови погіршення тенденції показника
Оборотність оборотних коштів	Збільшення	Збільшення вартості оборотних активів
Тривалість 1 обороту оборотних засобів	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності оборотних коштів
Оборотність виробничих запасів	Збільшення	Збільшення вартості запасів, водночас зі зменшенням собівартості реалізованої продукції
Тривалість 1 обороту виробничих запасів	Зменшення	Зменшення коефіцієнту оборотності виробничих запасів
Оборотність коштів в розрахунках	Збільшення	Збільшення дебіторської заборгованості з розрахунками
Тривалість 1 обороту коштів в розрахунках	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності коштів у розрахунках
Оборотність дебіторської заборгованості	Збільшення	Збільшення вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги
Тривалість 1 обороту дебіторської заборгованості	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості
Оборотність кредиторської заборгованості	Збільшення	Збільшення вартості поточних зобов'язань
Тривалість 1 обороту кредиторської заборгованості	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості
Оборотність чистого робочого капіталу	Збільшення	Значне зменшення поточних зобов'язань
Тривалість 1 обороту чистого робочого капіталу	Зменшення	Зменшення коефіцієнта оборотності чистого робочого капіталу
Оборотність фіксованих	Збільшення	Збільшення вартості необоротних активів

активів		
Тривалість 1 обороту фіксованих активів	Зменшення	Зниження коефіцієнта оборотності фіксованих активів
Оборотність усіх активів	Збільшення	Збільшення вартості активів
Тривалість 1 обороту усіх активів	Зменшення	Зниження коефіцієнта оборотності всіх активів

Джерело: складено автором за даними [33]

Оптимізація співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів відбувається з урахуванням таких критеріїв:

- мінімальна вартість залучення фінансових ресурсів;
- забезпечення зберігання управління підприємством його засновниками.

Поліпшення використання капіталу підприємства та оптимізації джерел його формування відбувається за наступними напрямками: забезпечення максимального обсягу залучення фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел, що можливо шляхом збільшення оборотності та підвищення рентабельності власного капіталу та застосування прискореної амортизації основних засобів; залучення капіталу за рахунок зовнішніх джерел обов'язково має враховувати вартість залученого капіталу; підприємство повинне контролювати середньозважену вартість залученого капіталу і не допускати його перевищення над рентабельністю власного капіталу та рентабельністю інвестицій.

Визначення оптимальної структури капіталу для забезпечення необхідного фінансування витрат та досягнення бажаного рівня доходів є одним із ключових завдань фінансового управління підприємством. Оптимальна структура капіталу передбачає таке співвідношення між власними та позиковими ресурсами, яке забезпечує максимально ефективний баланс між коефіцієнтами рентабельності власного капіталу та фінансової стійкості підприємства, сприяючи зростанню його ринкової вартості [33].

Для здійснення своєї діяльності підприємства зазвичай потребують достатнього обсягу фінансових ресурсів, що залежить від тривалості обігу активів і пасивів. За термінами обігу активи та пасиви поділяються на короткострокові (до одного року) і довгострокові (понад один рік). Вибір джерел фінансування супроводжується витратами на сплату відсотків за користування цими коштами, які в сукупності визначаються як вартість капіталу.

Оптимальна структура капіталу передбачає фінансування обігових коштів підприємства здебільшого за рахунок довгострокових джерел, що сприяє зменшенню загальних витрат на залучення фінансів. Процес оптимізації структури капіталу здійснюється у кілька етапів [34]:

1. Аналіз складу та структури капіталу в динаміці. Вивчається зміна капіталу за кілька періодів (кварталів або років), аналізується його вплив на фінансову стійкість і ефективність використання. Серед ключових показників розглядаються коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, співвідношення довгострокових і короткострокових зобов'язань, а також коефіцієнт фінансового важеля. Додатково аналізуються показники оборотності та рентабельності активів і власного капіталу.

2. Оцінка факторів, що впливають на структуру капіталу. Основними факторами є:

- галузеві особливості діяльності. Визначають структуру активів підприємства та їх ліквідність;

- стадія життєвого циклу підприємства. Молоді компанії, що пропонують конкурентоспроможну продукцію, здатні залучати більше позикового капіталу, тоді як зрілі підприємства віддають перевагу власним коштам;

- кон'юнктура фінансового ринку. Залежно від її змін вартість позикового капіталу може зростати чи знижуватися;

- рівень рентабельності операційної діяльності;
- податковий тиск, який впливає на структуру капіталу через оптимізацію витрат;
- концентрація акціонерного капіталу. Прагнення акціонерів зберегти контрольний пакет акцій також впливає на джерела фінансування.

Зважаючи на зазначені фактори, управління структурою капіталу охоплює вирішення двох основних завдань:

а) визначення оптимальних пропорцій між використанням власного та позикового капіталу;

б) забезпечення можливості залучення додаткових внутрішніх або зовнішніх джерел фінансування у разі потреби [36].

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації фінансової рентабельності. Цей підхід базується на виборі критерію, який максимально відображає вплив ефективності сформованих джерел фінансування на збільшення прибутковості вкладених коштів власників, тобто на максимізацію фінансової рентабельності. Для досягнення цієї мети використовується механізм фінансового важеля.

4. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації фінансових ризиків. Цей підхід спрямований на вибір найбільш вигідних джерел фінансування активів підприємства. Для цього всі активи підприємства поділяються на три основні групи:

- необоротні активи;
- постійна частина оборотних активів (мінімальний обсяг, необхідний для поточної діяльності);
- змінна частина оборотних активів.

Розподіл активів між джерелами фінансування здійснюється за трьома підходами:

– консервативний підхід. Приблизно 50% змінної частини оборотних активів фінансується за рахунок короткострокових зобов'язань, тоді як решта змінної частини, постійна частина оборотних активів і необоротні активи покриваються власним капіталом та довгостроковими зобов'язаннями;

– помірний підхід. Усі змінні оборотні активи фінансуються за рахунок короткострокових зобов'язань, а постійна частина оборотних активів покривається власними коштами. Це дає можливість встановити чіткі значення для фінансування на майбутній період;

– агресивний підхід. Повна змінна частина оборотних активів і 50% постійної частини фінансуються за рахунок короткострокових зобов'язань, тоді як решта постійної частини оборотних активів та необоротні активи покриваються власним капіталом і довгостроковими зобов'язаннями [44].

Отже, визначення оптимального співвідношення позикових і власних коштів є ключовим для максимізації фінансової рентабельності, зниження середньозваженої вартості капіталу та підвищення ринкової ціни підприємства. Вибір політики фінансування активів, яка забезпечує мінімізацію фінансових ризиків, а також формування цільової структури капіталу, дозволяє досягти найкращих результатів у прогнозованому періоді.

На основі аналізу наведених прикладів можна визначити такі закономірності:

1. Якщо рентабельність активів перевищує відсоткову ставку за користування позиковими коштами і відсотки за кредит залишаються стабільними, рентабельність власного капіталу зростає пропорційно зі збільшенням частки заборгованості у структурі капіталу.

2. У випадку, коли рентабельність активів дорівнює відсоткам за кредит, незалежно від рівня заборгованості, рентабельність власного капіталу до оподаткування буде еквівалентною рентабельності активів і відсоткам за кредит.

3. Якщо рентабельність активів нижча за відсотки за користування позичковими коштами, рентабельність власного капіталу знижується і може стати негативною. Негативна рентабельність власного капіталу свідчить про зменшення реального капіталу підприємства на величину отриманих збитків.

4. Коли рентабельність активів дорівнює нулю або має від'ємне значення, рентабельність власного капіталу знижується ще стрімкіше зі зростанням рівня заборгованості [45].

Розглянуті показники, що характеризують капітал та його структуру, дозволяють оцінити ефективність обраного підходу до управління капіталом, а також прогнозувати наслідки переходу до іншої стратегії управління. Шляхи оптимізації структури капіталу допомагають визначити раціональне співвідношення між власними та позиковими ресурсами, що забезпечує максимальну прибутковість, фінансову стійкість, високу ліквідність і платоспроможність.

Структура капіталу підприємства – це співвідношення власних і позикових коштів, які використовуються у господарській діяльності. Вона визначає не лише фінансові аспекти, але й впливає на операційну та інвестиційну діяльність підприємства, істотно впливаючи на кінцеві результати. Структура капіталу впливає на коефіцієнти рентабельності активів і власного капіталу, формує систему показників фінансової стійкості та платоспроможності, а також визначає співвідношення між прибутковістю та ризиком у процесі розвитку підприємства [1].

Підсумовуючи, фінансовий капітал підприємства – це сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні та призначені для забезпечення функціонування. За джерелами формування фінансовий капітал поділяється на власний і позиковий, кожен з яких має свої особливості, переваги та недоліки, що впливають на діяльність підприємства.

РОЗДІЛ 2

СТАН ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ТОВ «ЕКСПЕРТ-АГРОТРЕЙД» ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЙОГО СТРУКТУРИ

2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Експерт-Агротрейд»

Базою дослідження є ТОВ «Експерт-Агротрейд», сільськогосподарське підприємство, яке зареєстроване за адресою 51822, Україна, Петриківський р-н, Дніпропетровська обл., село Хутірське, вулиця Чапаєва, інше, 108а. Основний вид діяльності: 01.46 Розведення свиней. Додаткові види діяльності: виробництво м'яса, діяльність посередників у торгівлі сільськогосподарською сировиною, живими тваринами, текстильною сировиною та напівфабрикатами, оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин, оптова торгівля м'ясом і м'ясними продуктами. Керівником є Новіков Денис Владиславович. Дата заснування: 23.07.2013.

Підприємство є платником єдиного податку на 4-й групі спрощеної системи оподаткування. Платниками єдиного податку 4 групи можуть бути сільськогосподарські товаровиробники – юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка с/г товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%. А також фізичні особи-підприємці, які здійснюють свою діяльність виключно в межах фермерського господарства, за умови виконання сукупності таких вимог:

– здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж;

- провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси;
- не використовують працю найманих осіб;
- членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні ч. II ст. 3 Сімейного кодексу України;
- площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше двох гектарів, але не більше 20 гектарів.

ТОВ «Експерт-Агротрейд» самостійно визначає облікову політику; розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів; затверджує правила документообігу і технологію обробки облікової інформації. ТОВ «Експерт-Агротрейд» самостійно визначає перспективи розвитку, планує та здійснює свою діяльність, виходячи з попиту на продукцію, що воно виробляє, виходячи з проблем забезпечення розвитку.

Основу планів становлять завдання, поставлені перед господарством, та договори/контракти, укладені на виконання будь-яких робіт та послуг із споживачами, замовниками, постачальниками. Господарські відносини ТОВ «Експерт-Агротрейд» з партнерами в сферах діяльності формуються на основі договору. ТОВ «Експерт-Агротрейд» у виборі предмету договору, визначенні обов'язків та умов господарських взаємовідносин.

ТОВ «Експерт-Агротрейд» здійснює свою діяльність у відповідності до Конституції України, Цивільного кодексу, Господарського кодексу України, Законів України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про власність», інших законодавчих і нормативно-правових документів та міжнародних договорів.

ТОВ «Експерт-Агротрейд», крім РРО, має розрахунковий рахунок в АТ «Приватбанк» та АТ «Креді Агріколь Банк», куди отримує виручку від продажу сільськогосподарських культур та проданих продуктів сільського господарства.

ТОВ «Експерт-Агротрейд» має у своєму складі такі служби: агрономічна служба; обліково-економічна служба; інженерно-технічна служба. Також до складу підприємства входить головний інженер, головний бухгалтер, автомеханік, енергетик, завскладом, агроном, економіст, бригадири.

На рис. 2.1 наведена структура управління ТОВ «Експерт-Агротрейд».

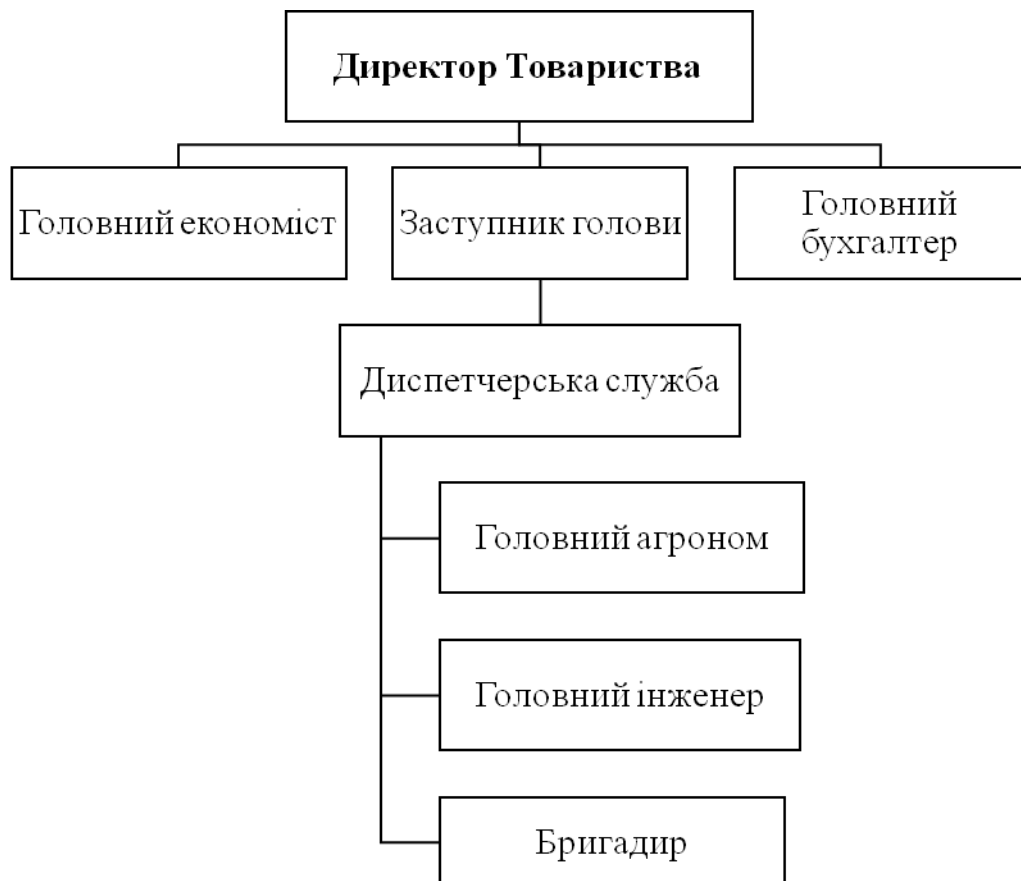

Рис. 2.1. Організаційна структура управління ТОВ «Експерт-Агротрейд»

Джерело: складено автором за даними підприємства

Структура управління підприємством є лінійна, за якою існують прозорі та прості зв'язки між підрозділами, проте існують високі вимоги до керівника, який повинен мати різнобічні знання та досвід з усіх функцій управління і сфер

діяльності, що водночас обмежує його можливості ефективно управляти організацією.

Управління підприємством здійснює його директор, який представляє його перед органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями та окремими громадянами чи їх об'єднаннями.

Головний бухгалтер забезпечує повний облік і контроль коштів, товарно-матеріальних цінностей і основних засобів, а також своєчасне відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних з їх рухом.

Фінансова діяльність ТОВ «Експерт-Агротрейд» спрямована на забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних та операційних цілей. Основу фінансової діяльності підприємства складають:

1. Фінансове планування. Передбачає підготовку річних бюджетів та планів фінансування виробничої та комерційної діяльності, розробку прогнозів доходів і витрат із врахуванням сезонності сільськогосподарського виробництва, планування оборотних коштів для закупівлі кормів, ветеринарних препаратів і підтримки поголів'я тварин.

2. Управління доходами та витратами. Формування основних доходів підприємства за рахунок реалізації м'яса та м'ясної продукції; контроль витрат на розведення тварин, закупівлю сировини, оплату праці та обслуговування обладнання; мінімізація витрат через оптимізацію виробничих процесів і використання сучасних технологій.

3. Джерела фінансування. Основними джерелами фінансування є власний капітал, прибутки від основної діяльності та залучені кошти, такі як банківські кредити; участь у державних програмах підтримки сільського господарства, включаючи субсидії та дотації.

4. Управління фінансовими ризиками. Передбачає проведення аналізу ринкових ризиків, таких як коливання цін на зерно та корми; використання

страхових інструментів для зменшення впливу ризиків, пов'язаних із захворюваннями тварин або стихійними лихами.

5. Облік і звітність. Передбачає забезпечення ведення бухгалтерського та управлінського обліку відповідно до чинного законодавства України; підготовку фінансової звітності для аналізу результатів діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень.

6. Інвестиційна діяльність. Інвестування у модернізацію фермерських приміщень, закупівлю обладнання для переробки м'яса та поліпшення умов утримання тварин; диверсифікація діяльності шляхом розвитку додаткових напрямків, таких як оптова торгівля кормами.

У сфері сільського господарства фінансова діяльність має специфічні особливості:

- висока залежність від сезонності виробництва;
- потреба у значному обсязі оборотних коштів через тривалі цикли виробництва;
- ризики, пов'язані з погодними умовами, хворобами тварин та ринковими коливаннями.

Для ТОВ «Експерт-Агротрейд» фінансова стійкість і рентабельність досягаються завдяки раціональному використанню ресурсів, ефективному управлінню виробничими процесами та розширенню ринків збуту.

Грошові розрахунки є важливою складовою фінансової діяльності підприємства, оскільки забезпечують його стабільне функціонування, підтримку ділових відносин із партнерами, виконання зобов'язань перед постачальниками, покупцями, персоналом та державними органами. Організація грошових розрахунків на ТОВ «Експерт-Агротрейд» ґрунтується на дотриманні принципів своєчасності, повноти, законності та ефективності.

Організація грошових розрахунків підприємства базується на таких принципах:

Безготівковість – переважна більшість розрахунків здійснюється через банківські установи. Це дозволяє скоротити витрати на обіг готівки, підвищити прозорість фінансових операцій та забезпечити контроль за рухом коштів.

Своєчасність – підприємство дотримується встановлених строків платежів, що сприяє збереженню довіри контрагентів та забезпеченню фінансової стійкості.

Ефективність – застосування сучасних платіжних інструментів і систем дозволяє знизити витрати часу та фінансових ресурсів.

ТОВ «Експерт-Агротрейд» застосовує різні методи розрахунків залежно від специфіки взаємовідносин із контрагентами. Безготівковий вид розрахунків займає основну частину у фінансовій діяльності підприємства. Основні форми безготівкових розрахунків включають:

1. Платіжні доручення – застосовуються для здійснення платежів постачальникам, оплати податків, заробітної плати та інших зобов'язань.
2. Інкасові розрахунки – використовуються для стягнення заборгованостей із дебіторів.
3. Електронні перекази – реалізуються через системи «Клієнт-Банк», що забезпечують швидкість і зручність проведення операцій.

Готівкові операції виконуються через касу підприємства. Основні напрямки використання готівки:

- виплата заробітної плати працівникам, які не мають банківських рахунків;
- розрахунки за дрібні закупівлі, які не перевищують встановлений законодавством ліміт;
- виплата авансів на відрядження.

Касові операції здійснюються відповідно до чинних нормативних актів, включаючи ведення касової книги та дотримання граничного залишку готівки в касі.

Контроль за організацією грошових розрахунків на підприємстві виконується фінансовою службою. Основними завданнями контролю є:

- своєчасний моніторинг надходження та використання грошових коштів;
- попередження прострочень за фінансовими зобов'язаннями;
- оптимізація залишків грошових коштів на рахунках підприємства.

Для здійснення контролю на ТОВ «Експерт-Агротрейд» використовуються:

- платіжний календар – для планування руху грошових коштів за певний період;
- системи обліку – спеціалізоване програмне забезпечення дозволяє автоматизувати розрахунки та зменшити кількість помилок.

У рамках фінансового управління на підприємстві регулярно аналізується ефективність організації грошових розрахунків. Основними показниками аналізу є:

- дотримання строків платежів;
- коефіцієнт оборотності грошових коштів;
- рівень дебіторської та кредиторської заборгованості.

Аналіз показує, що завдяки впровадженню сучасних систем автоматизації, таких як «Клієнт-Банк», вдалося скоротити час проведення операцій і підвищити контроль за рухом коштів.

Для підвищення ефективності організації грошових розрахунків ТОВ «Експерт-Агротрейд» планує:

- впровадження додаткових інструментів фінансового планування, зокрема програм для прогнозування грошових потоків;
- розширення використання електронних платіжних систем;
- удосконалення методів управління дебіторською заборгованістю.

Організація грошових розрахунків на ТОВ «Експерт-Агротрейд» спрямована на забезпечення фінансової стійкості, мінімізацію ризиків і витрат, пов'язаних із рухом коштів. Використання сучасних інструментів і систем дозволяє підприємству ефективно управляти фінансовими потоками, виконувати зобов'язання перед контрагентами та підтримувати стабільний фінансовий стан.

Фінансове планування є одним із ключових елементів управління підприємством, оскільки воно забезпечує раціональне використання фінансових ресурсів, підтримує стабільність діяльності та створює умови для досягнення стратегічних цілей [7]. ТОВ «Експерт-Агротрейд» впроваджує систему фінансового планування, яка базується на аналізі фінансових показників, прогнозуванні майбутніх результатів та визначенні заходів для досягнення запланованих показників.

Основною метою фінансового планування на ТОВ «Експерт-Агротрейд» є забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами для досягнення прибуткової діяльності, підтримання ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Завданнями фінансового планування є:

1. Визначення джерел фінансування діяльності.
2. Планування витрат для забезпечення оптимального використання ресурсів.
3. Прогнозування доходів та прибутків для оцінки потенціалу зростання.
4. Забезпечення своєчасного виконання зобов'язань перед контрагентами, кредиторами та державою.
5. Аналіз і контроль за виконанням фінансових планів [7].

Фінансовий план, зокрема баланс доходів і витрат, є ключовим інструментом фінансового планування на підприємстві. Баланс доходів і витрат дозволяє підприємству оцінити загальний обсяг доходів, які генерує бізнес,

структуру та обсяги витрат, які необхідні для підтримки операційної діяльності, потенційний прибуток або збиток [9].

Збалансоване співвідношення доходів і витрат є основою для прийняття рішень щодо інвестування в нові проекти, оптимізації витрат для забезпечення рентабельності, формування резервів на випадок непередбачуваних обставин.

В табл. 2.1 наведена динаміка загальних доходів та витрат підприємства за 2020-2023 рр.

Таблиця 2.1

Динаміка загальних доходів та витрат, прибутку ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2020-2023 рр., тис. грн

Показник	2020	2021	2022	2023	Відхилення відносно (2023-2020), %
Доходи разом	9238,7	13	63,9	28537,1	208,89
Витрати разом	8892,9	1095	1244,2	14005,5	57,49
Податок на прибуток	62,2	40	-	-	-
Чистий прибуток	283,6	-1122	-1180,3	14531,6	5023,98

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Можна побачити, що доходи ТОВ «Експерт-Агротрейд» за період 2020–2023 рр. зросли на 208,89%, що свідчить про суттєве збільшення обсягу реалізації або зростання цін на продукцію. Витрати також зросли, але значно менше – на 57,49%, що демонструє покращення контролю за витратами або оптимізацію операційних процесів.

Чистий прибуток підприємства зріс дуже суттєво – на 5023,98%, досягнувши значення 14531,6 тис. грн у 2023 р. після від'ємних показників у 2021–2022 рр. Відсутність податку на прибуток у 2022–2023 рр. може бути

пов'язана із податковими пільгами, збитковістю в попередні роки або іншими особливостями податкового обліку підприємства.

Аналіз показників свідчить про ефективну реалізацію стратегії фінансового управління, орієнтовану на:

1. Збільшення доходів: завдяки активізації діяльності та освоєнню нових ринків.
2. Оптимізацію витрат: що дозволило забезпечити високу рентабельність.
3. Відновлення фінансової стабільності: перехід від збитковості в 2021–2022 рр. до рекордного рівня чистого прибутку у 2023 р.

Позитивні результати свідчать про значний потенціал підприємства до подальшого розвитку. Ефективне фінансове управління дозволило не лише подолати кризові роки, але й створити міцну основу для довгострокового зростання та інвестицій у майбутнє.

Таким чином, фінансовий успіх ТОВ «Експерт-Агротрейд» у 2023 р. став можливим завдяки системному підходу до управління фінансами, що включає контроль за витратами, пошук нових джерел доходів та стратегічне планування. Підприємство є сучасним сільськогосподарським підприємством із чіткою спеціалізацією на розведенні свиней та додатковими напрямками діяльності, такими як виробництво м'яса, оптова торгівля зерном і кормами, що сприяє диверсифікації доходів. Лінійна структура управління забезпечує простоту взаємодії між підрозділами, але водночас покладає високі вимоги на керівника, який повинен ефективно координувати всі функції управління. Підприємство планує розширювати використання електронних платіжних систем та впроваджувати нові інструменти фінансового планування, що сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності. Завдяки грамотному управлінню та диверсифікації діяльності, ТОВ «Експерт-Агротрейд» має стійкі позиції на ринку та перспективи подальшого розвитку.

2.2. Аналіз фінансового стану ТОВ «Експерт-Агротрейд»

Фінансовий стан підприємства є однією з ключових характеристик, яка визначає його здатність до сталого функціонування та розвитку. Від ефективного управління фінансовими ресурсами залежить не лише поточна платоспроможність, але й можливість реалізації стратегічних цілей підприємства. Оцінка фінансового стану дозволяє виявити сильні та слабкі сторони фінансової діяльності, визначити причини проблемних аспектів і знайти шляхи їх подолання.

В табл. 2.2 наведена динаміка основних показників фінансового стану підприємства протягом останніх 3-х років.

Таблиця 2.2

Динаміка основних показників фінансового стану ТОВ «Експерт-Агротрейд»

Показник	2021	2022	2023	Відхилення (2023-2021)
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	-0,751	-0,550	0,176	0,93
Коефіцієнт фінансування	-0,429	-0,355	0,213	0,64
Коефіцієнт фінансової стійкості	-0,733	-0,539	0,178	0,91
Коефіцієнт оборотності активів	0,001	0,003	0,370	0,37
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, днів	9978,54	11846,79	458,46	-9520,08
Тривалість обороту кредиторської заборгованості, днів	2,94	14,02	314,84	311,91
Тривалість обороту запасів, днів	13,4	88,1	123,4	110,01

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) у 2021-2022 рр. був негативним, що свідчить про кризовий стан підприємства – зобов'язання значно перевищували власний капітал. У 2023 р. коефіцієнт став позитивним (0,176), що вказує на покращення структури капіталу. Зростання на 0,93 свідчить про зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт фінансування мав схожу динаміку: негативні значення в 2021–2022 рр. вказують на домінування позикового капіталу. У 2023 р. значення стало позитивним (0,213), що демонструє покращення співвідношення власного і позикового капіталу, із приростом 0,64.

Коефіцієнт фінансової стійкості мав негативні значення в 2021–2022 рр. (-0,733 та -0,539 відповідно) свідчать про відсутність стійкої фінансової структури. У 2023 р. показник досяг 0,178, що є прогресом на 0,91.

Усі показники фінансової стійкості демонструють суттєве покращення в 2023 р., але абсолютні значення все ще залишаються нижчими за нормативи.

Значення коефіцієнта оборотності активів в 2021–2022 рр. були майже нульовими (0,001 та 0,003), що свідчить про майже відсутність економічної активності підприємства. У 2023 р. коефіцієнт зріс до 0,370, що демонструє значне зростання ефективності використання активів.

Тривалість обороту дебіторської заборгованості у 2021–2022 рр. показник була критично високою (9978,54 та 11846,79 днів), що вказує на практично нерухому дебіторську заборгованість. У 2023 р. значення знизилося до 458,46 днів, що є суттєвим покращенням (зниження на 9520,08 днів), але все ще потребує оптимізації.

Тривалість обороту кредиторської заборгованості значно зросла з 2,94 днів у 2021 р. до 314,84 днів у 2023 р. (+311,91), що свідчить про затримки в розрахунках із постачальниками.

Тривалість обороту запасів збільшилася з 13,4 днів у 2021 р. до 123,4 днів у 2023 р. (+110,01), це свідчить про уповільнення обігу запасів, що може бути результатом накопичення нереалізованих товарів або збоїв у продажах.

Підприємство значно покращило оборотність активів та дебіторської заборгованості, але тривалість обороту запасів і кредиторської заборгованості свідчить про можливі ризики для ліквідності.

У 2023 році фінансовий стан підприємства покращився, що підтверджується позитивними змінами в показниках фінансової стійкості та ділової активності.

Залишається проблема повільного обороту запасів та високої тривалості розрахунків із постачальниками, що може створити труднощі у підтриманні ліквідності. В цілому, динаміка показників демонструє відновлення фінансової діяльності підприємства після кризового періоду 2021–2022 рр.

Основний капітал підприємства – це сукупність основних засобів, які використовуються в процесі виробничої діяльності і забезпечують стабільну роботу підприємства протягом тривалого часу (більше ніж 1 рік). Це можуть бути будівлі, споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, інструменти та інші матеріальні активи, які не споживаються в процесі одного виробничого циклу, а служать для створення товарів або надання послуг. Основний капітал є важливою частиною інвестиційних ресурсів підприємства та забезпечує його здатність генерувати прибуток.

На рис. 2.2 наведена динаміка вартості необоротних активів, що є основним капіталом ТОВ «Експерт-Агротрейд», за 2020-2023 рр.

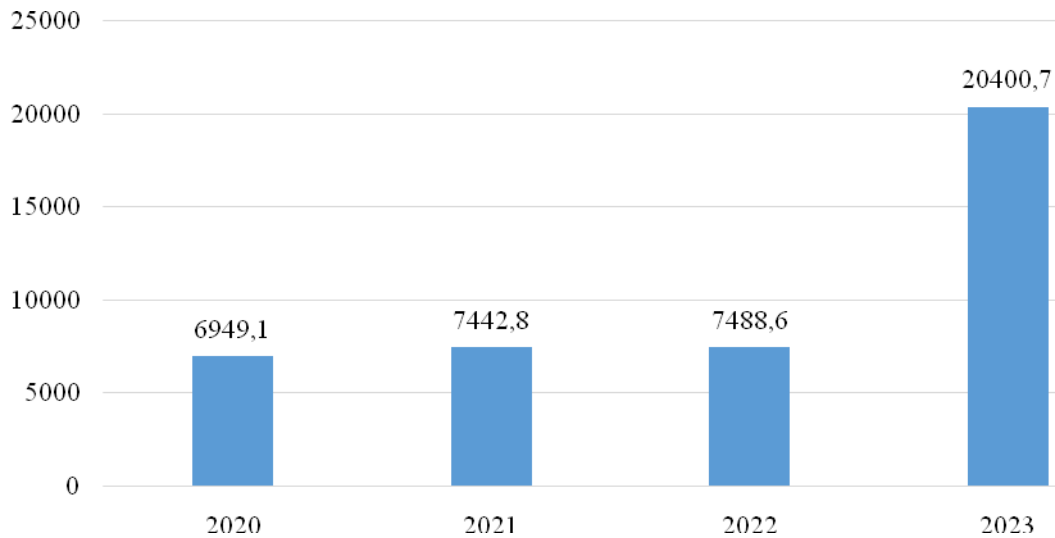

Рис. 2.2. Динаміка вартості необоротних активів ТОВ «Експерт-Агротрейд» протягом 2020-2023 рр. на кінець року, тис. грн.

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Можна побачити, що в 2023 р. підприємство активно наростило вартість необоротних активів, та в цілому основного капіталу. Темп зростання вартості основного капіталу у 2023 р. склав 172% порівняно з 2022 р., що свідчить про суттєве збільшення майна довготривалого використання. Зокрема, збільшилась вартість основних засобів та довгострокових фінансових інвестицій.

У 2020 р. ТОВ «Експерт-Агротрейд» у складі необоротних активів мало лише основні засоби, а в 2023 р. – 90% склали основні засоби, а 10% – незавершені капітальні інвестиції, оскільки підприємство почало будувати додаткові склади для зберігання готової продукції.

Також наведемо динаміку коефіцієнту зносу основних засобів підприємства за аналогічний період (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Динаміка коефіцієнту зносу основних засобів ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2020-2023 рр.

Джерело: розраховано автором за даними звітності підприємства

Можна побачити, що знос підприємства збільшився за останні роки, якщо в 2020 р. основні засоби на 26% були зношені, то в 2023 р. – на 33%, що негативно впливає на продуктивність основних засобів. Проте знос все ще нижче, ніж 0,5, що свідчить про прийнятний стан основних засобів. В табл. 2.3 наведена динаміка показників фондомісткості та фондovіддачі підприємства.

Таблиця 2.3

Динаміка показників фондомісткості та фондovіддачі ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2020-2023 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023
Фондовіддача	1,33	0,00	0,01	3,49
Фондомісткість	0,75	572,54	112,32	0,29

Джерело: розраховано автором за даними звітності підприємства

Можна побачити, що в 2023 р. ефективність використання основних засобів була найвищою, оскільки фондovіддача була максимальною, а фондомісткість найнижчою. Загалом, можна зробити висновок, що 1 тис. грн

основних засобів підприємства забезпечує 3,49 тис. грн виручки. У 2021-2022 рр. підприємство майже не функціонувало, і ефективність використання основних засобів дорівнювала фактично нулю.

Отже, ТОВ «Експерт-Агротрейд» у 2023 р. значно покращило управління основним капіталом через нарощування вартості необоротних активів та підвищення їхньої ефективності використання. Попри зростання коефіцієнта зносу, стан основних засобів залишається задовільним. Інвестиції в капітальне будівництво свідчать про стратегічну орієнтацію підприємства на розвиток і забезпечення довгострокової конкурентоспроможності.

Оборотний капітал є важливим елементом фінансових ресурсів підприємства, оскільки забезпечує його операційну діяльність та безперервність виробничого циклу. Раціональне управління оборотним капіталом сприяє підтриманню фінансової стабільності, підвищенню платоспроможності та ефективності використання ресурсів [13]. Неєфективне управління цим видом капіталу може призвести до виникнення фінансових труднощів, що негативно вплине на загальний фінансовий стан підприємства. На рис. 2.4 наведена динаміка вартості оборотних активів ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2020-2023 рр.

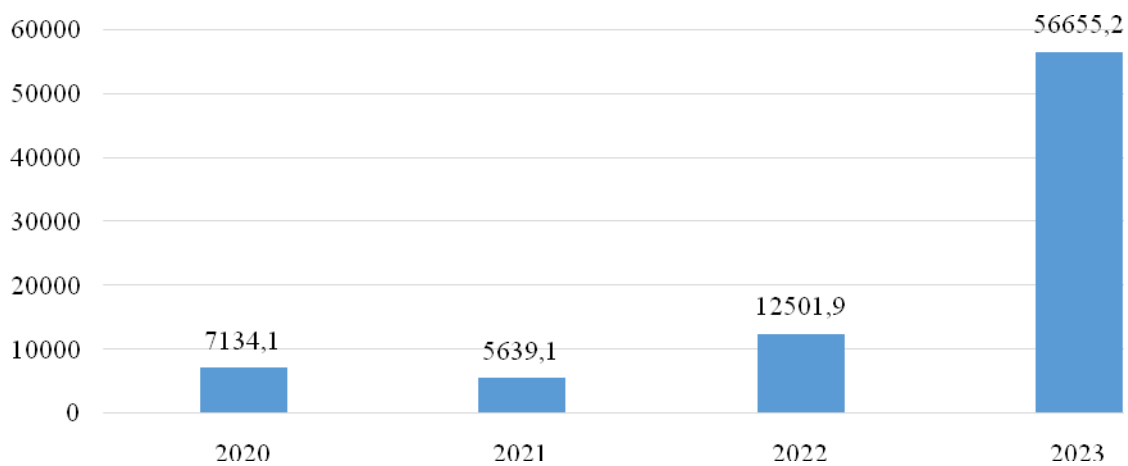

Рис. 2.4. Динаміка вартості оборотних активів ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2020-2023 рр., тис. грн

Джерело: розраховано автором за даними звітності підприємства

Можна побачити, що за сумою оборотний капітал підприємства суттєво перевищує основний капітал у 2023 р. Порівняно з 2020 р., у 2023 р. оборотний капітал ТОВ «Експерт-Агротрейд» зріс майже у 8 разів, що свідчить про орієнтацію підприємства на розширення операційної діяльності. Наведемо порівняння структури оборотного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2020 р. та за 2023 р. (рис. 2.5, 2.6).

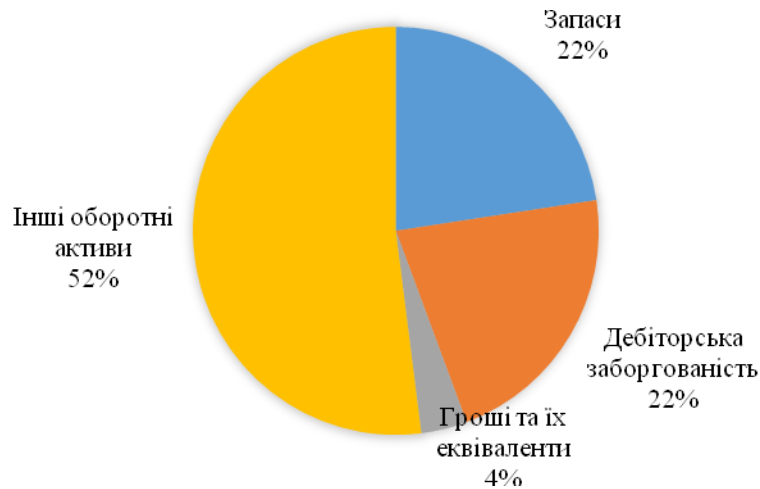

Рис. 2.5. Структура оборотного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2020 р., % до підсумку

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Найбільшу частку оборотного капіталу підприємства у 2020 р. склали інші оборотні активи. Підприємство тримало невелику частину грошових коштів на рахунках (лише 4%). Дебіторська заборгованість становила 22%, так само як і запаси.

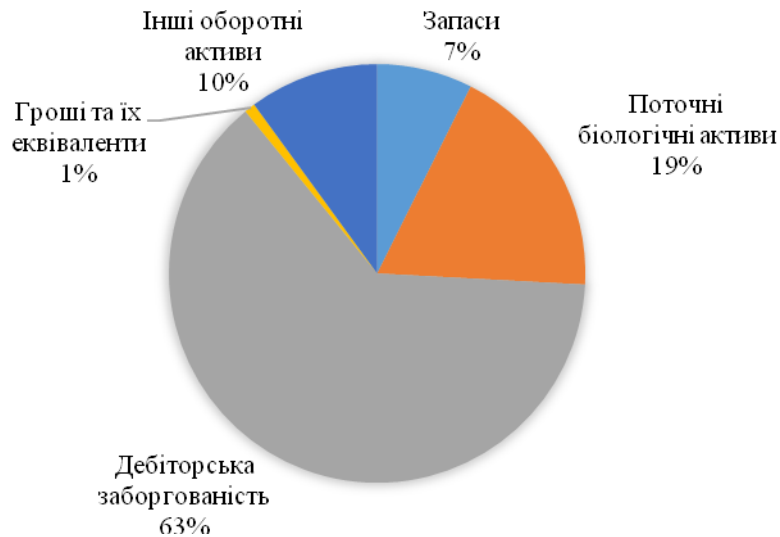

Рис. 2.6. Структура оборотного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2023 р., % до підсумку

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Можна побачити, що в 2023 р. ще більша частка оборотного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» – це дебіторська заборгованість, а частка запасів лише 7%. Це свідчить про нарощення боргів від покупців продукції, і це негативно може вплинути на фінансову стійкість. Також невисокою є ліквідність підприємства. Також підприємство утримувало 19% оборотних активів у поточних біологічних активах, оскільки підприємство займається тваринництвом.

На рис. 2.7 наведена динаміка власного оборотного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд».

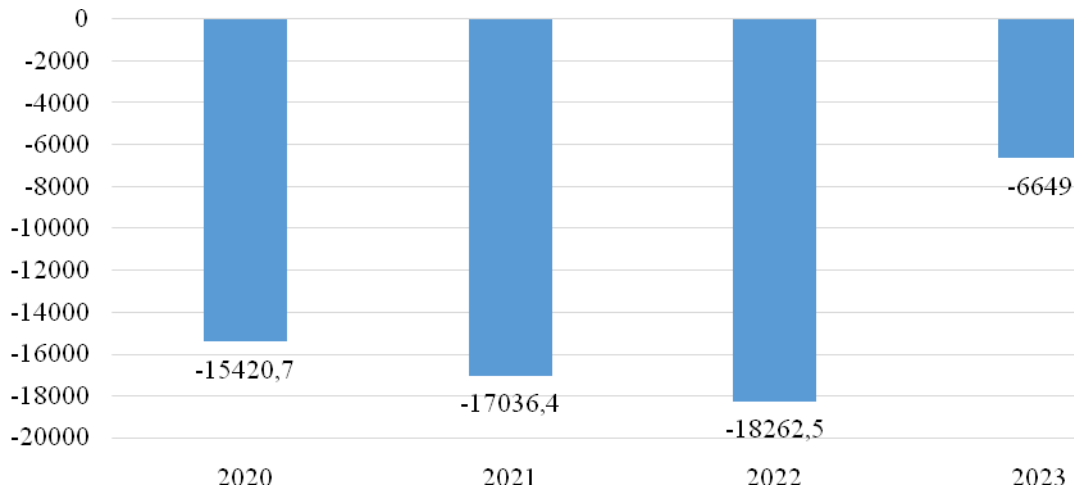

Рис. 2.7. Динаміка власного оборотного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд», тис. грн

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Таким чином, власний оборотний капітал ТОВ «Експерт-Агротрейд» за увесь час був від’ємним, і становив більш ніж -6,6 млн грн в 2023 р., хоча в 2022 р. становив -18,2 млн грн. Це свідчить про більш активне нарощення поточних зобов’язань, аніж оборотних активів.

У табл. 2.4 представлено аналіз коефіцієнтів платоспроможності підприємства.

Таблиця 2.4

Динаміка коефіцієнтів платоспроможності ТОВ «Експерт-Агротрейд»

Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	2021	2022	2023
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	ОА/ПЗ	[1÷2]	0,249	0,406	0,895
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	(ОА-З)/ПЗ	[0,5÷1]	0,198	0,338	0,829
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	ГК/ПЗ	[0,2÷0,35]	0,012	0,010	0,008

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Коефіцієнт поточної ліквідності характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року. При значенні коефіцієнта менше 1 підприємство має неліквідний баланс. Як бачимо, значення цього показника для підприємства протягом 2021-2023 рр. знаходилося нижче норми.

Коефіцієнт швидкої ліквідності відображає прогностичні платіжні можливості підприємства за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Рекомендоване значення цього показника від 0,5 до 1. Розраховане значення коефіцієнта швидкої ліквідності для аналізованого підприємства свідчить про те, що дебіторська заборгованість складає незначну частку ліквідних коштів підприємства, а це, в свою чергу, вказує на виважену політику стосовно власних дебіторів [19]. Цей показник у межах норми за 2023 р. Це свідчить про стабільний фінансовий стан досліджуваного підприємства.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує здатність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість, тобто показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити в найближчий час. Нормативне значення цього показника знаходиться в межах $0,2 \div 0,35$. Значення цього показника протягом 2021-2023 рр. знаходилася значно нижче нормативного значення.

Якщо основною частиною оборотного капіталу компанії є грошові кошти і еквіваленти грошових коштів, менший обсяг оборотного капіталу є допустимим. З іншого боку, якщо активи в основному складаються з відносно повільно конвертованих оборотних активів, то компанії буде потрібно більше оборотного капіталу.

Загалом, ефективність управління оборотним капіталом ТОВ «Експерт-Агротрейд» можна оцінити як прийнятну, проте підприємству доцільно зосередитися на зниженні рівня дебіторської заборгованості, збільшенні ліквідних активів та подальшому покращенні показників абсолютної

ліквідності. Це сприятиме зміцненню фінансової стабільності та підвищенню ефективності діяльності підприємства.

Таким чином, фінансовий стан ТОВ «Експерт-Агротрейд» у 2023 р. покращився завдяки позитивним змінам у фінансовій стійкості, зростанню ділової активності та ефективності використання основних засобів. Однак залишаються проблеми з управлінням оборотним капіталом, особливо з тривалим оборотом дебіторської заборгованості та запасів, а також із ліквідністю. Подальші зусилля повинні бути спрямовані на оптимізацію цих аспектів, щоб забезпечити довгострокову стабільність та конкурентоспроможність підприємства.

2.3. Формування власного та позикового капіталу підприємства, управління структурою капіталу

Формування капіталу є ключовим аспектом забезпечення стійкого функціонування та розвитку суб'єкта господарювання. В сучасних умовах економічної невизначеності, що характеризується частими змінами ринкової кон'юнктури, макроекономічними коливаннями, геополітичними ризиками та посиленням конкуренції, оптимізація структури капіталу стає важливим чинником підвищення ефективності діяльності підприємств [2].

Структура капіталу визначає співвідношення власних та позикових коштів у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства, що суттєво впливає на фінансову стабільність, ліквідність, рівень ризику та рентабельність. Вибір оптимального співвідношення цих компонентів в умовах невизначеності потребує детального аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів, а також впровадження інноваційних підходів до управління фінансовими ресурсами.

Власний капітал підприємства за довгий період був від'ємним, що свідчить про кризовий стан підприємства (рис. 2.8).

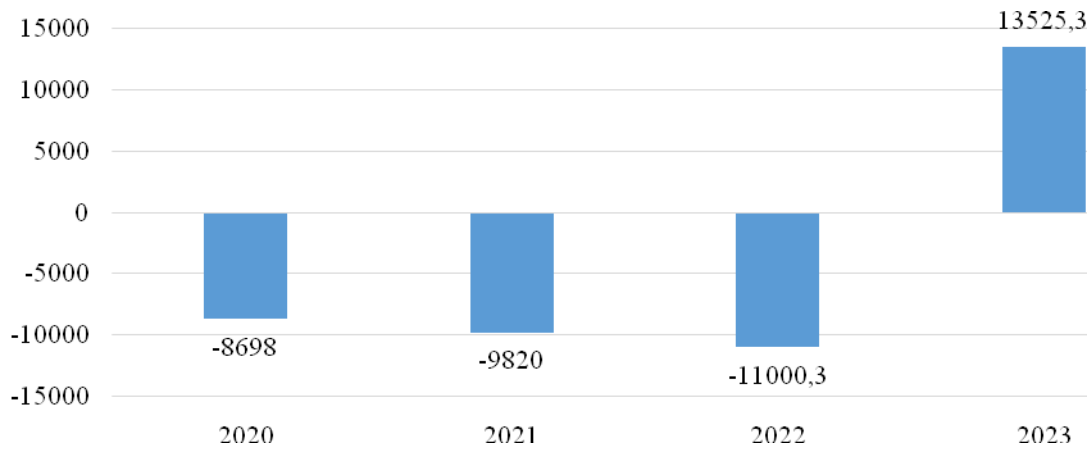

Рис. 2.8. Динаміка власного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд», тис. грн

Аналіз власного капіталу підприємства за період з 2020 по 2023 рр. свідчить про значні зміни, які відображають вплив як внутрішніх, так і зовнішніх чинників на фінансовий стан компанії.

У 2020 р. сума власного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» становила -8698 тис. грн, що свідчить про дефіцит фінансових ресурсів для покриття зобов'язань. Така ситуація могла бути спричинена значним рівнем позикових коштів або збитковою діяльністю підприємства.

У 2021 р. негативна тенденція посилилася, і власний капітал зменшився до -9820 тис. грн, що на 1122 тис. грн (12,9%) більше у порівнянні з попереднім роком. Це може свідчити про подальше зростання фінансових втрат або збільшення зобов'язань ТОВ «Експерт-Агротрейд».

У 2022 році спостерігалось ще більше зниження власного капіталу до -11000,3 тис. грн, тобто зменшення на 1180,3 тис. грн (12%) порівняно з 2021 роком. Це свідчить про продовження кризових явищ у фінансово-господарській діяльності підприємства.

Проте у 2023 році відбувся кардинальний злам у динаміці: власний капітал збільшився до 13525,3 тис. грн, тобто зріс на 24525,6 тис. грн порівняно з попереднім роком. Такий різкий приріст може свідчити про успішне

проведення реструктуризації, залучення додаткових інвестицій, зростання доходів або інші позитивні зміни в діяльності ТОВ «Експерт-Агротрейд».

Динаміка власного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» протягом 2020–2023 рр. характеризується тривалою кризою в перші три роки, яка була успішно подолана у 2023 р. Це підкреслює важливість оптимізації структури капіталу, ефективного управління ресурсами та адаптації до змін у зовнішньому середовищі.

Також наведемо структуру власного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» у 2023 р. (рис. 2.9).

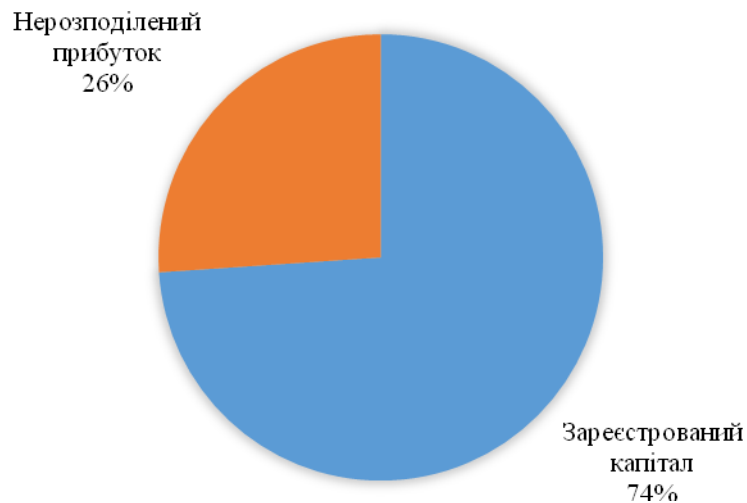

Рис. 2.9. Структура власного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» у 2023 р.

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Можна побачити, що зареєстрований (пайовий) капітал є основою власного капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» і складає 74%, за сумою – 10 млн грн. Нерозподілений прибуток складає 26% власного капіталу, і ця стаття власного капіталу за вартістю складала 3,5 млн грн, хоча за підсумками 2022 р. був непокритий збиток в розмірі 11 млн грн, що свідчить про позитивні зміни в структурі власного капіталу підприємства.

Сума позикового капіталу підприємства в динаміці наведена на рис. 2.10.

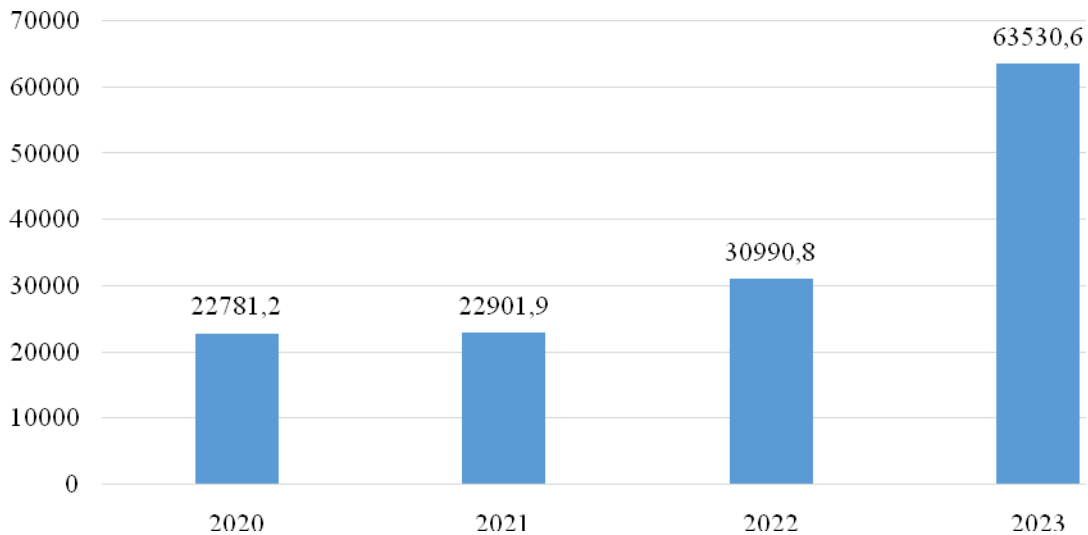

Рис. 2.10. Динаміка позикового капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд», тис. грн

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Динаміка позикового капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» протягом 2020–2023 рр. демонструє його суттєве зростання, особливо у 2022–2023 рр. Це свідчить про зростання фінансових потреб підприємства, які покриваються за рахунок зовнішніх джерел. Водночас така тенденція може створювати додаткові фінансові ризики через збільшення боргового навантаження, що потребує ефективного управління борговими зобов'язаннями для забезпечення стійкості підприємства.

Майже весь позиковий капітал підприємства – це короткострокові зобов'язання, в основному кредиторська заборгованість та інші поточні зобов'язання.

Використання переважно короткострокових зобов'язань, таких як кредиторська заборгованість та інші поточні зобов'язання, у структурі капіталу створює низку ризиків, які можуть суттєво вплинути на фінансову стабільність та діяльність підприємства [11].

Короткострокові зобов'язання, такі як кредиторська заборгованість та інші поточні зобов'язання, часто стають основною частиною фінансування, що може мати серйозні наслідки для підприємства, особливо в умовах економічної нестабільності.

На рис. 2.11 наведена структура позикового капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2023 р.

Рис. 2.11. Структура позикового капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2023 р.

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Отже, найбільш значну частку позикового капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» складають інші поточні зобов'язання, 77% всіх зобов'язань. Довгострокові зобов'язання займають менше 1%. А кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги складає 23% всіх зобов'язань. Така структура позикового капіталу не є оптимальною, оскільки підприємство фокусується на накопиченні ризикових короткострокових боргів, які потрібно погашати в короткий термін, що становить загрозу платоспроможності підприємства.

Одним з основних ризиків є відсутність фінансової гнучкості. Короткострокові зобов'язання вимагають регулярного погашення, що обмежує можливості для довгострокових інвестицій чи стратегічного розвитку. Підприємство, яке залежить від короткострокового фінансування, змушене постійно концентруватися на поточних виплатах і не має змоги інвестувати у нові проекти чи вдосконалення виробництва. Це може привести до втрати конкурентних переваг, оскільки такі підприємства не можуть адаптуватися до швидко змінюваного ринку [15].

Зростання кредиторської заборгованості є ще одним серйозним ризиком для підприємств, що активно використовують короткострокові зобов'язання. Збільшення боргів серед контрагентів може створити «ланцюгову» заборгованість, яка викликає порушення фінансової стабільності не тільки окремих підприємств, а й цілих галузей. Крім того, зростання заборгованості може призвести до банкрутства деяких контрагентів, що ускладнить виконання зобов'язань та призведе до втрати репутації серед постачальників та партнерів.

Ще однією загрозою є висока чутливість до економічної нестабільності. Економічні кризи, інфляція та девальвація валюти можуть значно погіршити умови для обслуговування короткострокових зобов'язань. Підприємство, яке має значну частку короткострокових боргів, ризикує потрапити в ситуацію, коли на погашення боргів не вистачатиме грошових коштів, що може призвести до серйозних фінансових труднощів [20].

Фінансовий ризик, пов'язаний з високим рівнем боргового навантаження, не менш важливий. ТОВ «Експерт-Агротрейд», що фінансується переважно за рахунок позикових коштів, має труднощі з доступом до нових джерел фінансування, а також ризикує втратити свої активи в разі несплати боргів. Це може призвести до значних фінансових втрат та навіть до дефолту.

Наведемо також динаміку фінансових витрат ТОВ «Експерт-Агротрейд», які були понесені підприємством внаслідок тримання великої суми

заборгованості (рис. 2.12). Фактично це сума відсотків, сплачених підприємством за заборгованістю.

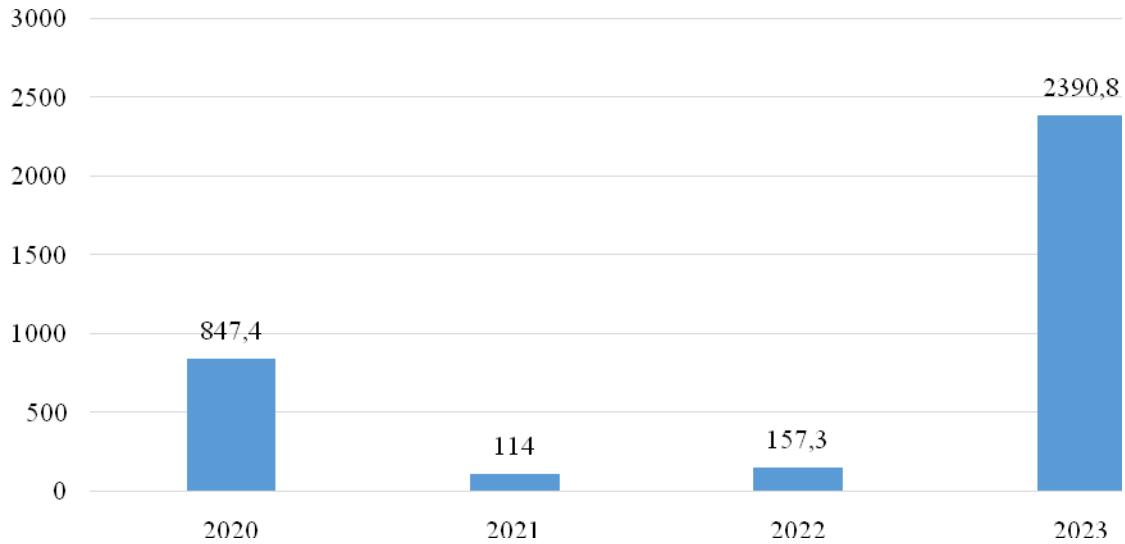

Рис. 2.12. Динаміка фінансових витрат ТОВ «Експерт-Агротрейд» протягом 2020-2023 рр., тис. грн.

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства

Якщо порівнювати суму фінансових витрат ТОВ «Експерт-Агротрейд» та загальних витрат, то в 2023 р. частка фінансових витрат складала більш ніж 17%, що свідчить про високе навантаження на фінансовий результат з боку фінансових витрат, які можна зменшити, оптимізувавши структуру капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд».

Нестабільність оборотного капіталу є ще одним вагомим ризиком. Відсутність достатньої кількості оборотних коштів для покриття поточних зобов'язань може призвести до виникнення касових розривів, коли підприємство не в змозі своєчасно розрахуватися з постачальниками чи працівниками. Це, у свою чергу, негативно впливає на безперервність виробництва і на здатність компанії виконувати свої операційні обов'язки.

Враховуючи ці ризики, ТОВ «Експерт-Агротрейд» повинне вживати заходів для мінімізації негативних наслідків. Одним із таких заходів є

диверсифікація джерел фінансування, що дозволяє зменшити залежність від короткострокових позик. Залучення довгострокового капіталу дає підприємству більше фінансової стабільності та дозволяє зосередитися на розвитку. Іншим важливим кроком є поліпшення управління оборотним капіталом, що дозволяє оптимізувати рівень запасів і зменшити терміни інкасації дебіторської заборгованості. Це також сприяє більш ефективному використанню коштів.

Також необхідно збільшувати частку власного капіталу в структурі фінансування, що дозволить знизити рівень фінансових ризиків та підвищити стійкість підприємства. ТОВ «Експерт-Агротрейд» повинне вести активний моніторинг ринкових умов, щоб своєчасно реагувати на зміни економічної ситуації та уникнути можливих криз ліквідності.

Таким чином, структура капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд», що включає переважно короткострокові зобов'язання, може бути ризикованою для підприємства в умовах економічної нестабільності. Для збереження фінансової стійкості та забезпечення конкурентоспроможності підприємству необхідно постійно стежити за рівнем своїх зобов'язань та вдосконалювати стратегію фінансування.

Формування та оптимізація структури капіталу є основою фінансової стійкості та ефективності діяльності підприємства, особливо в умовах економічної невизначеності. Власний капітал відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, тоді як позиковий капітал надає підприємству можливості для розширення. Однак надмірна залежність від позикових коштів, особливо короткострокових зобов'язань, може призвести до суттєвих фінансових ризиків.

Аналіз динаміки капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2020–2023 рр. виявив значну кризу в перші три роки, що характеризувалась негативним власним капіталом і високим рівнем боргового навантаження. Проте у 2023 р.

компанія досягла суттєвого зростання власного капіталу, що свідчить про успішну реструктуризацію та інші позитивні зміни.

Основні ризики, пов'язані з переважанням короткострокового позикового капіталу, включають високу чутливість до економічної нестабільності, обмежену фінансову гнучкість та ймовірність касових розривів. Успішне управління цими ризиками потребує диверсифікації джерел фінансування, збільшення частки власного капіталу, покращення управління оборотним капіталом і постійного моніторингу економічних умов. Таким чином, забезпечення ефективної структури капіталу є стратегічно важливим завданням для підприємства. Це дозволяє знизити фінансові ризики, зберегти стабільність і створити основу для сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ТОВ «ЕКСПЕРТ-АГРОТРЕЙД» ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЙОГО СТРУКТУРИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

3.1. Основні ризики, що впливають на діяльність підприємства

Сучасна господарська діяльність підприємств відбувається в умовах динамічного середовища, яке характеризується нестабільністю різноманітних факторів. У таких умовах кожне підприємство стикається з ризиками, які можуть впливати на його фінансову стійкість, конкурентоспроможність і здатність досягати стратегічних цілей. Аналіз ризиків є ключовим елементом процесу управління, оскільки дозволяє ідентифікувати потенційні загрози, оцінити їх вплив на діяльність підприємства та розробити заходи для мінімізації негативних наслідків. Відсутність ефективної системи управління ризиками може призвести до значних фінансових втрат, втрати репутації та навіть банкрутства [24].

Діяльність ТОВ «Експерт-Агротрейд» пов'язана з низкою ризиків, які можуть негативно впливати на його фінансовий стан, операційну ефективність та стратегічний розвиток. Підприємство має такі ризики (рис. 3.1).

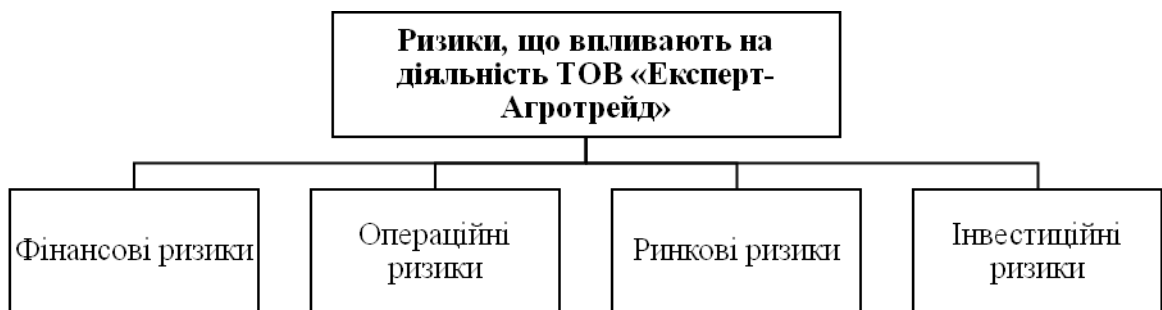

Рис. 3.1. Основні ризики, що впливають на діяльність ТОВ «Експерт-Агротрейд»

Джерело: складено автором за власними дослідженнями

До фінансових ризиків належать:

1. Ризик ліквідності. Повільний оборот запасів і тривалі затримки у розрахунках з постачальниками свідчать про потенційні труднощі із забезпеченням своєчасного виконання зобов'язань. У 2023 р. тривалість обороту кредиторської заборгованості становила 314,84 днів, що є значним показником. Низька швидкість реалізації запасів свідчить про проблеми з оптимізацією товарно-матеріальних цінностей або про недостатню ринкову активність. Це може створювати затримки у надходженні грошових коштів, необхідних для покриття поточних витрат. Довга тривалість обороту кредиторської заборгованості свідчить про залежність підприємства від відстрочки платежів, що створює ризик втрати довіри з боку постачальників, можливе підвищення цін чи обмеження доступу до матеріальних ресурсів. Це свідчить про потенційну недостатність грошових ресурсів на рахунках підприємства, що ставить під загрозу можливість забезпечення безперервної діяльності підприємства.

2. Кредитний ризик. Близько 80% оборотного капіталу у 2023 році становила дебіторська заборгованість. Така структура оборотних активів свідчить про ризик обмеження доступу до ліквідних коштів, адже фінансові ресурси заморожені в зобов'язаннях інших компаній. У разі несплати з боку дебіторів підприємство може зазнати прямих збитків, що вплине на можливість фінансування поточних операцій і стратегії розвитку. Таким чином, високий рівень дебіторської заборгованості створює фінансову нестабільність і підвищує залежність підприємства від добросовісності його контрагентів.

3. Ризик зниження фінансової стійкості. Фінансові установи оцінюють кредитоспроможність підприємства на основі його фінансових показників. Занижені значення коефіцієнтів фінансової стійкості ТОВ «Експерт-

Агротрейд», навіть із покращенням динаміки, можуть стримувати залучення нових кредитних ресурсів або інвестицій. Низька фінансова стійкість обмежує можливість диверсифікації джерел фінансування, змушуючи підприємство покладатися на внутрішні резерви, що може бути недостатнім для реалізації довгострокових стратегій.

Також варто відзначити такі операційні ризики підприємства:

1. Ризик недостатньої оборотності активів. Недостатня оборотність активів є суттєвим викликом для підприємства, що впливає на ефективність його діяльності. Протягом 2021-2022 рр. оборотність активів була майже нульовою, що вказує на значні проблеми з управління активами. Це могло бути спричинено нераціональним використанням ресурсів, низьким рівнем продажів або іншими внутрішніми та зовнішніми факторами. Коефіцієнт оборотності активів зріс до 0,37, що демонструє прогрес у порівнянні з попередніми роками. Однак такий показник усе ще залишається низьким, що свідчить про обмежені можливості для підприємства генерувати доходи з кожної одиниці вкладених активів. Низька оборотність активів обмежує здатність підприємства забезпечувати необхідний обіг капіталу, інвестувати у розвиток, розширювати асортимент продукції або послуг. Це створює загрозу для стійкого розвитку в довгостроковій перспективі.

2. Ризик зносу основних засобів. Знос основних засобів є ще одним суттєвим операційним ризиком, що може негативно впливати на виробничий потенціал та конкурентоспроможність підприємства. У 2023 р. коефіцієнт зносу основних засобів досягнув 33%. Такий рівень свідчить про те, що частина основних засобів є морально або фізично застарілою, що може впливати на продуктивність, якість продукції та енергоспоживання. Зношені основні засоби вимагають капіталовкладень у їх оновлення чи заміну. Якщо підприємство не забезпечить своєчасного оновлення обладнання, це може призвести до збільшення виробничих витрат через низьку енергоефективність, втрати

конкурентних позицій через зниження якості продукції або послуг, перебоїв у виробничих процесах через часті поломки та технічні несправності. Процес оновлення основних засобів потребує значних інвестицій, що може бути складним завданням у випадку обмеженого доступу до фінансування. Це створює ризик недостатньої модернізації, що у свою чергу впливатиме на конкурентоспроможність і довгострокову стабільність підприємства.

Недостатня оборотність активів і знос основних засобів є ключовими операційними ризиками, які обмежують ефективність та розвиток підприємства. Для їх мінімізації необхідно впроваджувати заходи з оптимізації управління активами, модернізації обладнання та забезпечення доступу до фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних програм.

Ринкові ризики ТОВ «Експерт-Агротрейд» є такими:

1. Ризик коливань попиту. Коливання попиту є одним із ключових викликів для діяльності підприємства, особливо у сфері агротрейду, де ринкові умови можуть змінюватися залежно від сезонних, економічних і політичних факторів. Збільшення терміну оборотності запасів на 110 днів свідчить про те, що продукція затримується на складах довше, ніж планувалося. Причинами можуть бути зниження попиту на ринку через зміни уподобань споживачів, поява нових конкурентів із більш привабливими пропозиціями, економічна нестабільність або зниження купівельної спроможності клієнтів. Затримка реалізації продукції призводить до скорочення грошових надходжень, що може погіршувати ліквідність підприємства та ускладнювати фінансування поточної діяльності та інвестиційних проектів. Для зниження ризику необхідно регулярно аналізувати ринкові тенденції, вдосконалювати маркетингові стратегії, оптимізувати обсяги виробництва та працювати над підвищенням конкурентоспроможності продукції.

2. Ціновий ризик. Коливання цін на сировину та готову продукцію є ще одним важливим ризиком, який впливає на прибутковість підприємства.

Сировина є основним компонентом витрат, і її вартість може суттєво змінюватися через зміни у врожайності через кліматичні умови, ринкову кон'юнктуру, включаючи попит і пропозицію, валютні коливання. Непередбачувані зміни цін можуть знижувати рентабельність продукції або створювати необхідність у збільшенні витрат на виробництво, що ускладнює досягнення фінансових цілей підприємства [28].

Інвестиційні ризики підприємства проявляються у ризику замороження капіталу. Незавершені капітальні інвестиції у вигляді будівництва додаткових складів створюють ризик, якщо інвестиційний проект не буде завершено вчасно або не принесе очікуваних результатів. Незавершені капітальні інвестиції створюють загрозу фінансової стабільності підприємства та можуть суттєво обмежувати його можливості для розвитку.

Будівництво додаткових складів є стратегічно важливим, але якщо проект не буде завершено вчасно або не принесе очікуваних результатів, підприємство може зіткнутися з такими проблемами, як блокування значного обсягу капіталу, що може бути спрямованим на інші потреби, збільшення витрат на обслуговування кредитів чи інших джерел фінансування, втрата можливостей для розширення діяльності через відсутність додаткових складських потужностей [32].

Заморожені капіталовкладення знижують ефективність використання ресурсів, підвищують ризики неплатоспроможності та обмежують здатність підприємства до інноваційного розвитку.

Для зниження ризику замороження капіталу важливо забезпечити ретельне планування інвестиційних проектів, залучати професійних консультантів, створювати резервні джерела фінансування та проводити регулярний моніторинг виконання проектів.

Отже, наведені ризики, що викликає неоптимальна структура капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд», є важливими викликами, що впливають на

стабільність і розвиток підприємства. Для їх мінімізації необхідно впроваджувати комплексний підхід до управління ризиками, використовуючи інноваційні методи аналізу, диверсифікацію діяльності та забезпечення стійкості фінансових потоків.

3.2. Заходи по вдосконаленню управління капіталом підприємства

Управління капіталом є ключовим аспектом забезпечення фінансової стійкості підприємства та його конкурентоспроможності. У випадку ТОВ «Експерт-Агротрейд» ефективне управління як основним, так і оборотним капіталом є вирішальним для досягнення стратегічних цілей компанії. Далі розглянемо основні напрями вдосконалення управління капіталом.

Основний капітал компанії включає довгострокові активи, такі як обладнання, будівлі та інші засоби, що забезпечують виробничий процес. Для ТОВ «Експерт-Агротрейд» модернізація основних засобів є пріоритетним напрямом розвитку. Проведення детального аналізу стану активів дозволяє виявити об'єкти з високим ступенем зносу, які потребують заміни або вдосконалення. Розробка програми оновлення обладнання з використанням сучасних енергозберігаючих технологій сприятиме зменшенню витрат на енергоспоживання та підвищенню ефективності виробництва [37].

Для оптимального використання основного капіталу пропонується забезпечити раціональне планування завантаження обладнання та впровадити систему моніторингу його ефективності. Використання ERP-систем допоможе не лише контролювати технічний стан засобів, але й прогнозувати необхідні ремонти, що зменшить ризики простоїв у виробництві.

Важливим завданням є підвищення фондівіддачі, що досягається через збільшення обсягів виробництва без значного нарощування активів. Забезпечення вчасного технічного обслуговування обладнання також дозволить

продовжити термін його експлуатації. Окрім цього, інвестиції в капітальне будівництво, зокрема завершення будівництва додаткових складів для зберігання продукції, сприятимуть розширенню виробничих потужностей.

Оборотний капітал забезпечує безперебійне функціонування компанії. Для ТОВ «Експерт-Агротрейд» важливим аспектом є ефективне управління дебіторською заборгованістю. Пропонується впровадити систему кредитного контролю, яка оцінюватиме платоспроможність клієнтів, а також скоротити строки надання комерційного кредиту. Введення знижок за дострокову оплату може стимулювати клієнтів швидше погашати заборгованість. Для роботи з проблемними дебіторами доцільно запровадити програму реструктуризації боргів.

Скорочення обороту запасів є ще одним важливим напрямом вдосконалення. Політика формування запасів повинна орієнтуватися на модель «точно в термін» (Just-in-Time), що дозволяє зменшити витрати на зберігання. Аудит складу допоможе виявити надлишкові або застарілі запаси, які можна реалізувати або утилізувати. Автоматизовані системи управління запасами значно покращать контроль над товарно-матеріальними ресурсами [42].

Підвищення ліквідності оборотного капіталу досягається через збалансовану структуру активів. Зменшення частки дебіторської заборгованості та збільшення частки грошових коштів сприятиме фінансовій стабільності. У разі виникнення тимчасового дефіциту ліквідності доцільно використовувати короткострокові фінансові інструменти, зокрема факторинг.

Ефективне управління капіталом неможливе без належного фінансового планування. Для ТОВ «Експерт-Агротрейд» рекомендовано впровадити систему бюджетування, яка дозволить контролювати витрати та аналізувати їх відхилення від планових показників. Регулярний аналіз ключових фінансових показників і використання сучасних методів фінансового аналізу, таких як

SWOT-аналіз та система раннього попередження, дозволить вчасно реагувати на потенційні ризики [45].

Для забезпечення фінансової стійкості важливо розробити програму зниження ризиків через диверсифікацію джерел фінансування та оптимізацію співвідношення власного і позикового капіталу.

Запровадження запропонованих заходів дозволить ТОВ «Експерт-Агротрейд» значно підвищити ефективність використання основного та оборотного капіталу, скоротити тривалість обороту активів, а також підвищити фінансову стійкість і прибутковість компанії. Це створить необхідні умови для сталого розвитку підприємства та підвищення його конкурентоспроможності на ринку.

Для скорочення енерговитрат складського господарства підприємства рекомендується здійснити фінансування за допомогою довгострокових кредитів технологічне оновлення складів ТОВ «Експерт-Агротрейд». З-поміж множини напрямів, які можуть підвищити енергоефективність складського господарства підприємства, ми вбачаємо найбільш релевантними такі:

- встановлення енергоефективних систем опалення та кондиціонування повітря. Використання енергоефективних систем дозволяє знизити споживання енергії на опалення та кондиціонування повітря до 40%;

- впровадження систем відновлювальної енергії. Використання сонячних панелей та вітрових турбін дозволяє знизити споживання електроенергії з мережі та зменшити викиди в атмосферу. Цей захід особливо на часі в умовах критичної необхідності автономного енергозабезпечення компаній;

- організація системи енергетичного моніторингу. Встановлення системи моніторингу енергоспоживання дозволяє виявляти місця надмірного споживання енергії та вчасно вживати заходів для його зниження.

Запропонований для ТОВ «Експерт-Агротрейд» захід зі збільшення ефективності складського господарства, а саме – побудова складу з підвищеним рівнем енергоефективності, дасть можливість заощаджувати на витратах на утримання складу. Для реалізації проекту потрібно закупити комплект обладнання:

- дегідратор HENDI;
- припливно-витяжну установку з рекуперацією Вентс ДВУТ 300 ГБ ЕС А17;
- теплоізолюючі плити Super Isol з силікату кальцію.

Поліпшення технічної оснащеності складу забезпечить кращу вентиляцію та провітрювання приміщення складу готової продукції підприємства, яка вибаглива до умов зберігання, відтак сприятиме підвищенню збереженості продукції.

Встановлення на склад підприємства дегідратора HENDI матиме такі переваги:

1. Ефективність. Дегідратор HENDI дозволяє осушувати повітря за короткий час в промислових масштабах;
2. Легкість використання. Це обладнання має просту конструкцію та інтуїтивно зрозуміле керування, що дозволяє легко налаштувати його на необхідний режим роботи;
3. Економія часу та грошей. Дегідратор HENDI дозволяє зберігати на довший термін, що дозволяє економити час та гроші на частих замовленнях сировини у постачальників;
4. Надійність. Це обладнання має високу якість виконання та довговічність, що дозволяє йому працювати без збоїв протягом тривалого часу.

Наступна одиниця обладнання, передбачена проєктним заходом енергоефективного складу – це припливно-витяжна установка з рекуперацією Вентс ДВУТ 300 ГБ ЕС А17. Переваги її використання є такими:

1. Енергоефективність. Використання припливно-витяжної установки з рекуперацією дозволяє економити електроенергію, тому що зменшуються витрати на опалення та кондиціонування повітря;
2. Збереження тепла. Запроектована рекупераційна система дозволяє зберігати тепло, що виділяється при вентиляції, та повертати його у приміщення, що дозволяє знизити витрати на опалення;
3. Підвищення якості повітря. Це обладнання дозволяє очищати повітря від шкідливих речовин та запахів, що підвищує якість повітря;
4. Зниження рівня шуму. Вентиляційна установка з рекуперацією має низький рівень шуму, що забезпечує комфортні умови роботи;
5. Зменшення витрат на обслуговування: Припливно-витяжна установка має просту конструкцію та малу кількість деталей, що знижує витрати на обслуговування та ремонт.

Заключним заходом в рамках збільшення рівня енергоефективності складу є використання теплоізолюючих плит Super Isol з силікату кальцію, що має такі переваги:

1. Високий рівень теплоізоляції. Плити Super Isol мають високу теплоізоляційну здатність, що дозволяє зменшити витрати на опалення та знизити енерговитрати;
2. Екологічність. Плити виготовляються з природних матеріалів, таких як силікат кальцію, що робить його екологічно чистим матеріалом;
3. Вогнестійкість. Дані плити мають високу вогнестійкість, що дозволяє зменшити ризик поширення вогню в будівлі;
4. Міцність. Плити Super Isol дуже міцні і стійкі до механічних пошкоджень, що забезпечує довговічність матеріалу;
5. Легкість в установці. Super Isol – легкий матеріал, що дозволяє легко та швидко встановлювати його на будь-яку поверхню;

6. Висока звукоізоляція. Super Isol має високу звукоізоляційну здатність, що дозволяє зменшити шумове забруднення в будівлі;

7. Висока паропроникність. Плити мають високу паропроникність, що дозволяє будівлі «дихати» та запобігає утворенню конденсату в стінах;

8. Низьке водопоглинання. Дані плити мають низьке водопоглинання, що дозволяє запобігти утворенню плісняви та грибка в будівлі.

Також важливим аспектом удосконалення організації допоміжного виробництва ТОВ «Експерт-Агротрейд» є автоматизація складського середовища, що дозволить заощадити на оплаті праці працівників складського господарства.

Передача ремонтних функцій на аутсорсинг, що також буде одним з головних заходів для удосконалення організації допоміжного виробництва та формування більш оптимальної структури капіталу ТОВ «Експерт-Агротрейд», може мати декілька переваг для підприємства:

1. Зменшення витрат. Аутсорсинг може допомогти знизити витрати на обслуговування техніки та обладнання, оскільки замість втрати часу та грошей на навчання власних співробітників, підприємство може заплатити зовнішньому підряднику за виконання ремонтних робіт;

2. Експертні знання. Зовнішній підрядник може мати більше досвіду та знань в певній області, що дозволяє забезпечити більш ефективну та якісну роботу;

3. Зосередженість на основній діяльності. Підприємство може зосередитися на своїй основній діяльності, не витрачаючи час та ресурси на ремонтні роботи;

4. Зменшення ризиків. Зовнішній підрядник може бути більш відповідальним за виконання ремонтних робіт, більш фахово виконувати ремонтні роботи, зважаючи на спеціалізовану діяльність, що дозволяє зменшити ризики, пов'язані з відмовою техніки та обладнання.

Нами визначено, що найбільш оптимальним способом залучення фінансування на реалізацію даних заходів буде кредитування з боку АТ КБ «Приватбанк» за пільговою програмою для бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%». ТОВ «Експерт-Агротрейд» зможе залучити кредит для реалізації заходів під 8% річних. Витрати на впровадження програми з автоматизації управління складом Microsoft Dynamics 365 Supply Chain Management складуть 102 тис. грн, на навчання персоналу буде спрямовано 12 тис. грн, на ліцензійне програмне забезпечення – 30 тис. грн, на закупівля нових ПК – 60 тис. грн. Витрати на впровадження заходу зі збільшення енергоефективності складу складуть 300 тис. грн, зокрема, на закупівлю та встановлення осушувача повітря – 120 тис. грн, на закупівлю та встановлення припливно-витяжної установки з рекуперацією Вентс ДВУТ 300 ГБ ЕС А17 – 100 тис. грн, на закупівлю та встановлення теплоізолюючих плит Super Isol з силікату кальцію для всього складу – 80 тис. грн. Загалом ТОВ «Експерт-Агротрейд» слід взяти кредит на суму 402 тис. грн. За перший рік підприємство сплатить відсотків по кредиту на суму 32,16 тис. грн.

В табл. 3.1 наведені витрати на впровадження програми з автоматизації управління складом Microsoft Dynamics 365 Supply Chain Management та економічний ефект від впровадження даного заходу.

Таблиця 3.1

Витрати та економічний ефект від впровадження програми з автоматизації управління складом Microsoft Dynamics 365 Supply Chain Management ТОВ «Експерт-Агротрейд», тис. грн

Стаття	Значення
Витрати на складське забезпечення в 2023 р.	1438,2
Витрати на впровадження заходу в плановому році: в т. ч.:	102
Навчання персоналу	12
Ліцензійне програмне забезпечення	30
Закупівля нових ПК	60
Сума зниження витрат в плановому році (20%)	$1438,2 * 0,2 = 287,64$

Додатковий прибуток	287,64-102=185,64
Податок на прибуток (18%)	33,42
Додатковий чистий прибуток	152,22

Джерело: розраховано автором

Таким чином, впровадження заходу з автоматизації управління складом за допомогою програмного забезпечення Microsoft Dynamics 365 Supply Chain Management дасть змогу ТОВ «Експерт-Агротрейд» збільшити чистий прибуток на 152,22 тис. грн. Інвестиції при цьому складуть 102 тис. грн на рік з урахуванням повного обслуговування. Приріст прибутку засвідчує доцільність і ефективність впровадження програми з автоматизації управління складом підприємства.

В табл. 3.2 наведені витрати на впровадження заходу зі збільшення енергоефективності складу ТОВ «Експерт-Агротрейд».

Таблиця 3.2

Витрати та економічний ефект від впровадження заходу зі збільшення енергоефективності складу ТОВ «Експерт-Агротрейд», тис. грн

Стаття	Значення
Витрати на складське забезпечення в 2023 р.	1438,2
Витрати на впровадження заходу в плановому році: в т. ч.:	300
Закупівля та встановлення осушувача повітря для промислових підприємств	120
Закупівля та встановлення припливно-витяжної установки з рекуперацією Вентс ДВУТ 300 ГБ ЕС А17	100
Закупівля та встановлення теплоізолюючих плит Super Isol з силікату кальцію для всього складу	80
Сума зниження витрат в плановому році (з урахуванням зниження витрат на електроенергію) (15%)	1438,2*0,15+120=335,73
Додатковий прибуток	335,73-300=35,73
Податок на прибуток (18%)	6,43
Додатковий чистий прибуток	29,3

Джерело: розраховано автором

Отже, впровадження заходу зі збільшення енергоефективності складу ТОВ «Експерт-Агротрейд» дасть змогу знизити витрати на складське

господарство на 335,73 тис. грн., і це дасть змогу збільшити чистий прибуток на 29,3 тис. грн, що свідчитиме про ефективність впровадженого заходу.

В табл. 3.3 наведені витрати на ремонтне обслуговування та економічний ефект від впровадження заходу із заміни ремонтного цеху аутсорсинговими послугами.

Таблиця 3.3

Розрахунок економічного ефекту ТОВ «Експерт-Агротрейд» від заміни ремонтного цеху аутсорсинговими послугами, тис. грн

Стаття	Значення
Витрати на цех в 2023 р.	1271
Сума зниження витрат в плановому році (40%)	$1271 * 0,4 = 508,4$
Сума збільшення операційного прибутку	508,4
Податок на прибуток (18%)	91,51
Додатковий чистий прибуток	416,89

Джерело: розраховано автором

Впровадження заходу з передачі ремонтних функцій на аутсорсинг як альтернатива утриманню внутрішнього ремонтного цеху відкриває для ТОВ «Експерт-Агротрейд» можливість для значного скорочення витрат на підтримання технічного обслуговування та ремонту. Завдяки відмові від необхідності утримання штатного персоналу ремонтного цеху та витрат на закупівлю запчастин і ремонтних матеріалів, підприємство може значно оптимізувати свої витрати.

Розрахунки показують, що завдяки цьому заходу економія складе 416,89 тис. грн, що суттєво збільшить чистий прибуток підприємства. Це свідчить про ефективність заходів з удосконалення роботи допоміжного виробництва, що дозволяє підприємству перерозподілити ресурси на інші стратегічно важливі напрями, такі як модернізація основних виробничих процесів або інвестиції в нове обладнання.

Також проаналізуємо, як зміняться значення доходів, витрат та прибутку ТОВ «Експерт-Агротрейд» у плановому році за умови реалізації всіх трьох заходів (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Економічна ефективність впровадження запропонованих заходів з підвищення ефективності управління потенціалом ТОВ «Експерт-Агротрейд», тис. грн

Стаття	2023 р.	Плановий рік	Відхилення, тис. грн	Відхилення, %
Загальні доходи	28537,1	28537,1	0	0
Загальні витрати	14005,5	13307,89	-697,61	-5
Податок на прибуток	-	125,56	125,56	-
Чистий прибуток	14531,6	15103,65	572,05	3,9

Джерело: розраховано автором

Таким чином, якщо аналізувати лише скорочення витрат підприємства як головний економічний ефект впровадження запропонованих заходів, додатковий чистий прибуток складе більш ніж 572 тис. грн, що перевищує значення прибутку в 2023 р. на 3,9%. Завдяки реалізації запропонованих заходів зростуть довгострокові зобов'язання на 402 тис. грн, тобто збільшаться в 1,78 разів порівняно зі значенням 2023 р., а нерозподілений прибуток зросте на 572,05 тис. грн, тобто на 16,2% порівняно зі значенням 2023 р. Така структура капіталу буде більш оптимальною для підприємства. Також розрахуємо коефіцієнти рентабельності ТОВ «Експерт-Агротрейд» у плановому році порівняно зі значеннями в 2023 р. (рис. 3.2).

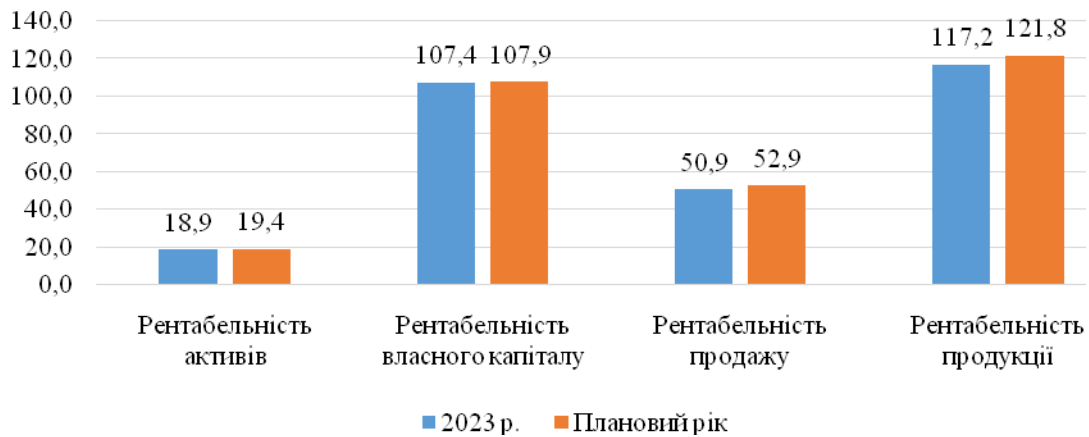

Рис. 3.2. Динаміка коефіцієнтів рентабельності ТОВ «Експерт-Агротрейд» у 2023 р. та після впровадження запропонованих заходів, %

Отже, в плановому році, оптимізувавши структуру капіталу завдяки комплексним заходам щодо оптимізації витрат на допоміжне виробництво, ТОВ «Експерт-Агротрейд» досягне значного покращення фінансових показників. Основними складовими цієї оптимізації є впровадження програми з автоматизації управління складом на основі Microsoft Dynamics 365 Supply Chain Management, підвищення енергоефективності складу для зберігання продукції та перехід на аутсорсингові послуги для виконання ремонтних функцій. Здійснення цих заходів дозволить підприємству значно підвищити ефективність своєї діяльності, що виразиться в отриманні додаткового прибутку, а також збільшенні ключових показників рентабельності: зокрема, рентабельність продажів може зрости на 2%, рентабельність продукції – на 4,6%, а рентабельність активів та власного капіталу – на 0,5%.

Таким чином, запропоновані заходи будуть ефективними, оскільки можуть підвищити рентабельність підприємства порівняно з показниками 2023 р.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження, нами було зроблено такі висновки:

1. Капітал є основоположною категорією економіки, що забезпечує функціонування та розвиток підприємства. Його багатогранність та складність підтверджуються численними підходами до трактування, які охоплюють фінансовий, матеріальний, нематеріальний аспекти та процеси накопичення ресурсів. Відсутність єдиного визначення капіталу вказує на його універсальність і значущість для економічної діяльності. Оптимальна структура капіталу є важливим чинником, що визначає фінансову стійкість, платоспроможність, рівень рентабельності та ризик підприємства. Вона також впливає на стратегічний розвиток, забезпечуючи баланс між власними та позиковими ресурсами. Використання сучасних методів фінансового моделювання дозволяє підприємствам приймати ефективні рішення щодо структури капіталу, спрямовані на максимізацію фінансових результатів. Українські підприємства стикаються з проблемами оптимізації структури капіталу через застарілі виробничі форми та недостатню конкурентоспроможність продукції. Тому важливим завданням є впровадження сучасних концепцій управління капіталом, що базуються на обґрунтованому аналізі ризиків та можливостей.

2. ТОВ «Експерт-Агротрейд» є сучасним сільськогосподарським підприємством, яке спеціалізується на розведенні свиней та виробництві м'ясної продукції. Воно активно здійснює додаткові види діяльності, що включають посередництво у торгівлі сільськогосподарською сировиною, оптову торгівлю зерном та м'ясом, забезпечуючи диверсифікацію доходів. Підприємство функціонує на спрощеній системі оподаткування 4-ї групи, що відповідає специфіці його діяльності як сільськогосподарського товаровиробника. В організаційній структурі, яка має лінійний тип управління, визначені чіткі

функціональні обов'язки ключових фахівців, таких як директор, головний бухгалтер, агроном, інженер та інші спеціалісти. Для забезпечення фінансової стійкості ТОВ «Експерт-Агротрейд» впроваджує раціональне використання ресурсів, модернізацію обладнання та диверсифікацію своєї діяльності, включаючи розширення ринків збуту. Прозора організація грошових розрахунків та контроль за рухом коштів дозволяють підтримувати фінансову стабільність та партнерські відносини.

3. Аналіз фінансового стану ТОВ «Експерт-Агротрейд» показав суттєве покращення ключових показників у 2023 р. порівняно з кризовим періодом 2021–2022 рр. Підприємство демонструє поступове відновлення фінансової стабільності та ефективності своєї діяльності, проте зберігаються певні проблеми, які потребують вирішення для забезпечення довгострокового розвитку. У 2023 р. коефіцієнти автономії, фінансування та фінансової стійкості перейшли в позитивну зону, що свідчить про зменшення залежності від позикового капіталу. Показники фінансової стійкості значно покращились, але залишаються нижчими за нормативні значення, що потребує подальшої оптимізації. У підприємства зросла частка дебіторської заборгованості, тоді як запаси зменшилися. Це може створювати ризики для ліквідності та потребує уваги. Оборотний капітал у 2023 р. перевищив основний майже у 8 разів, що свідчить про розширення операційної діяльності підприємства.

4. Формування та управління структурою капіталу є критично важливими для забезпечення фінансової стійкості та ефективності діяльності ТОВ «Експерт-Агротрейд». Аналіз динаміки власного капіталу підприємства у 2020–2023 рр. свідчить про тривалу кризу в перші три роки та суттєве поліпшення у 2023 р. Зростання власного капіталу до 13525,3 тис. грн у 2023 р. вказує на успішну реалізацію антикризових заходів, таких як реструктуризація боргів та залучення додаткових інвестицій. Разом із цим, структура позикового капіталу, що переважно складається з короткострокових зобов'язань, створює

фінансові ризики для підприємства, включаючи зростання боргового навантаження, відсутність фінансової гнучкості та ризик касових розривів. Такий підхід до фінансування є ризикованим в умовах економічної нестабільності, що підкреслює необхідність диверсифікації джерел фінансування, збільшення частки довгострокових зобов'язань і зростання частки власного капіталу. Результати аналізу вказують на необхідність оптимізації структури капіталу через вдосконалення управління оборотними коштами, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та активного моніторингу ринкових умов. Це дозволить мінімізувати фінансові ризики, забезпечити стабільність підприємства та створити базу для довгострокового розвитку.

5. Діяльність ТОВ «Експерт-Агротрейд» відбувається у складному середовищі, яке характеризується значним впливом фінансових, операційних, ринкових та інвестиційних ризиків. Серед ключових викликів було ідентифіковано ризик ліквідності, високий рівень дебіторської заборгованості, недостатню оборотність активів, знос основних засобів, коливання попиту, ціновий ризик та ризик замороження капіталу. Аналіз цих ризиків свідчить про їхній значний вплив на фінансову стійкість, операційну ефективність та конкурентоспроможність підприємства. Основні проблеми, такі як тривала оборотність кредиторської заборгованості, високий рівень зношеності основних засобів та коливання попиту на продукцію, вказують на необхідність удосконалення системи управління ризиками.

6. Управління капіталом є критично важливим для фінансової стійкості та конкурентоспроможності ТОВ «Експерт-Агротрейд». Пріоритетом є модернізація основних засобів із застосуванням енергоефективних технологій. Це сприятиме зниженню витрат на енергоспоживання, підвищенню ефективності виробництва та продовженню строку експлуатації обладнання. Заплановані інвестиції в будівництво сучасних складів забезпечать розширення

виробничих потужностей і збереження якості продукції. Впровадження політики «точно в термін» та автоматизованих систем управління запасами дозволить мінімізувати витрати на зберігання і підвищити ефективність управління товарно-матеріальними ресурсами. Розробка програми енергозбереження для складського господарства передбачає використання сучасного обладнання (дегідратор HENDI, припливно-витяжна установка з рекуперацією та теплоізолюючі плити Super Isol), що забезпечить зменшення витрат на утримання складів та підвищення автономності підприємства. Передача функцій обслуговування техніки на аутсорсинг сприятиме зниженню витрат, зменшенню ризиків і дозволить підприємству зосередитися на основній діяльності.

Фінансування заходів з оптимізації структури капіталу передбачається здійснити через програму «Доступні кредити 5-7-9%» від АТ КБ «Приватбанк», що дасть можливість реалізувати модернізацію із мінімальними витратами на обслуговування боргу. Запровадження запропонованих заходів дозволить ТОВ «Експерт-Агротрейд» досягти значного підвищення ефективності управління капіталом, зміцнити фінансову стійкість, підвищити рентабельність і забезпечити стабільний розвиток підприємства на конкурентному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилюк В. Формування моделі оптимізації структури капіталу підприємства. Наукові записки. 2018. № 1–2 (46–47). С. 28–31.
2. Бичкова Н. В. Оптимізація структури капіталу вітчизняних підприємств у контексті підвищення ефективності фінансової діяльності. Вісник соціально-економічних досліджень. 2016. Вип. 1 (48). С. 16-23.
3. Бідник О. І. Поняття капіталу підприємства та його еволюція. Науковий вісник. 2017. № 5. URL: http://www.nbuiv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_2/131_Bidnyk_17_2.pdf (дата звернення: 12.12.2024).
4. Біла О. Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств. Фінанси України. 2018. № 4. С.112-119.
5. Благополучна А. Економічна доступність продовольства в умовах війни. Економічні горизонти. 2022. № 3(21). С. 13–20.
6. Бланк І. А. Управління формуванням капіталу. Київ: Ніка-Центр, Сльга, 2012. 512 с.
7. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 560.
8. Ванькович Д. В. Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами промислових підприємств. Фінанси України. 2017. № 7. С. 44-50.
9. Васьківська К. В., Сич О. А. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС, 2017. 236 с.
10. Вдовенко Л. О., Черненко Д. С., Кельман О. В. Управління капіталом – основа ефективності функціонування підприємств аграрної сфери. Фінансовий простір. 2015. № 4. С. 139–142.

11. Висоцька І. Оптимізація структури капіталу підприємства з метою підвищення його фінансової безпеки. Науковий вісник НЛТУ України. 2017. Вип. 23.1. С. 224–230.
12. Гайченя П. В. Оптимізація структури капіталу підприємства. Житомирський державний технологічний університет. 2017. № 5. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/79-1.pdf> (дата звернення: 12.12.2024).
13. Горошанська О. О. Оптимізація структури капіталу підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2016. Вип. 1. С. 93-98.
14. Давиденко Н. М. Фінансовий леверидж в оптимізації структури капіталу акціонерних товариств. Агросвіт. 2015. № 1. С. 10–13.
15. Домбровська С. О. Оптимізація структури капіталу підприємства в умовах невизначеності економічного середовища. Науковий погляд: економіка та управління. 2019. № 1 (63). С. 100–107.
16. Дрига С. Г., Міщенко І. Д. Диспропорції в структурі капіталу підприємства та їх вплив на фінансові показники роботи підприємства. Молодий вчений. 2017. № 8 (48). С. 441-445.
17. Зинкевич Н. В. Емпіричне тестування теорій структури капіталу: моделі, напрямки, результати. Корпоративні фінанси. 2015. № 1(5). С. 82-101.
18. Золотаренко В. О. Функціонально-структурна модель управління структурою капіталу підприємства. Управління розвитком. 2017. № 1 (98). С. 147–150.
19. Іванець О. О. Концептуальні підходи до управління потенціалом розвитку підприємства. Економіка, організація і управління підприємством. 2016. № 4. С. 151–155.
20. Кадацька А. М., Семеняка М. С. Власний капітал сільськогосподарських підприємств, як економічна категорія, його значення та

структура. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2016. № 2. С. 95–106.

21. Катан Л. І., Бровко Л. І., Дуброва Н. П. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. Суми: «Довкілля», 2009. 184 с.

22. Клименко С. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2008. 520 с.

23. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент. Київ: Знання, 2015. 381 с.

24. Концева В., Хоменко І., Бойко Н. Фінансові аспекти управління структурою капіталу в сучасних умовах. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. 2018. № 2 (74). С. 69–74.

25. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом підприємства. Економіка та управління національним господарством. 2015. № 4. С. 123–130.

26. Курінна О. В. Теоретичні аспекти оптимізації структури капіталу підприємства. Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ЕКОНОМІКА». 2016. № 12. С. 94-100.

27. Куц. Л. Л. Капітал підприємства: формування та використання. Опорний конспект лекцій. Тернопіль, ТНЕУ, 2017. 114 с.

28. Лубкей Н. П. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2019. Вип. 1. № 1. С. 38–45.

29. Мельник В., Котькалова І. Концептуальні напрямки оптимізації структури капіталу. Наукові праці НДФІ. 2017. № 1 (50). С. 121–130.

30. Міценко Н. Г. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посіб. Київ: Ліра–К, 2014. 688 с.

31. Момчев О. М. Вплив фінансових результатів на структуру власного капіталу підприємства. Ефективна економіка. 2019. № 4. С. 37-44.

32. Пойда-Носик Н. Н., Петришинець А. В. Управління вартістю і структурою капіталу підприємства як елемент фінансової безпеки. *Фінанси України*. 2014. № 10. С. 34-38.

33. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 5. С. 53–58.

34. Семенов А. Г., Ярошевська О. В. Оптимізація структури капіталу підприємства за критерієм максимізації його рентабельності. *Економіка та підприємництво*. 2014. № 5 (80). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_5_23 (дата звернення: 12.12.2024).

35. Семенов А., Ярошевська О. Оптимізація структури капіталу підприємства за критерієм максимізації його рентабельності. *Держава та регіони*. 2014. № 5 (80). С. 117–128.

36. Семенов Г. А., Мелешко А. В. Оптимізація структури капіталу підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2016. № 4. С. 164–170.

37. Сорока Р., Рондяк Р. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. Вип. 23.16. С. 353–357.

38. Стеценко Б. Теоретичні підходи до визначення оптимальної структури капіталу акціонерного товариства. *Ринок цінних паперів України*. 2015. № 5–6. С. 41–46.

39. Ушеренко С., Ляшенко М. Управління капіталом підприємства: напрями оптимізації структури. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 5 (144). С. 127–131.

40. Чемчикаленко Р., Коваль Е. Особливості формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 855–859.

41. Чемчикаленко Р., Майборода О., Арутюнова А. Структурні зміни капіталу та їх вплив на фінансовий стан вітчизняних підприємств. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. № 4 (9). С. 129–134.

42. Чернецька Ю. А. Детерміновані факторні моделі в управлінні капіталом підприємства. Інтеграційна система освіти, науки і виробництва в сучасному інформаційному просторі: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Тернопіль, 29-30 квіт. 2014 р. Тернопіль: Крок, 2014. С. 278–279.

43. Швиданенко Г. О., Шевчук Н. В. Управління капіталом підприємства: навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. Київ: КНЕУ, 2012. 440 с.

44. Юшко С. В., Лугова А. Б. Критичний аналіз економічної сутності поняття «капітал підприємства». Вісник економіки транспорту і промисловості. 2011. № 36. С. 234–238.

45. Яремко І. Й. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій: монографія. Львів: Каменяр, 2015. 176 с.

46. Modigliani F., Miller M. Corporate Income Taxes and the Cost of Capital: A Correction. American Economic Review. 1963. Vol. 53. №. 3. P. 147-175.

47. Modigliani F., Miller M. Some estimates of the Cost of Capital to the Electric Utility Industry 1954–1957. American Economic Review. 1966. № 12. P. 261-297.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фінансова звітність малого підприємства				
Актив				
Назва рядка	Код рядка	На початок звітного року, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн	
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	0.00	0.00	
первісна вартість	1001	0.00		
накопичена амортизація	1002	0.00		
Незавершені капітальні інвестиції	1005	311.50	2 413.60	
Основні засоби:	1010	7 177.10	8 176.90	
первісна вартість	1011	9 969.90	12 219.00	
знос	1012	2 792.80	4 042.10	
Довгострокові біологічні активи	1020	0.00	9 810.20	
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	0.00		
Інші необоротні активи	1090	0.00		
Усього за розділом I	1095	7 488.60	20 400.70	
II. Оборотні активи Запаси:	1100	2 104.40	4 191.70	
у тому числі готова продукція	1103	0.00		
Поточні біологічні активи	1110	4 221.00	10 454.00	
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	0.00	7 032.80	
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	1 154.70	904.10	
у тому числі з податку на прибуток	1136	0.00		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	918.70	27 907.80	
Поточні фінансові інвестиції	1160	0.00		
Гроші та їх еквіваленти	1165	294.90	477.70	
Витрати майбутніх періодів	1170	6.70	35.10	
Інші оборотні активи	1190	3 801.50	5 652.00	
Усього за розділом II	1195	12 501.90	56 655.20	
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0.00		
Баланс	1300	19 990.50	77 055.90	

Рис. А.1. Звіт про фінансовий стан ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2023 р.

Пасив			
Назва рядка	Код рядка	На початок звітного року, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1.00	10 000.00
Додатковий капітал	1410	0.00	
Резервний капітал	1415	0.00	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-11 001.30	3 525.30
Неоплачений капітал	1425	0.00	
Усього за розділом I	1495	-11 000.30	13 525.30
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	226.40	226.40
Короткострокові кредити банків	1600	0.00	
III. Поточні зобов'язання Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	0.00	
товари, роботи, послуги	1615	13 222.50	14 372.30
розрахунками з бюджетом	1620	13.60	67.30
у тому числі з податку на прибуток	1621	0.00	
розрахунками зі страхування	1625	7.50	24.40
розрахунками з оплати праці	1630	22.10	52.20
Доходи майбутніх періодів	1665	0.00	
Інші поточні зобов'язання	1690	17 498.70	48 788.00
Усього за розділом III	1695	30 764.40	63 304.20
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0.00	
Баланс	1900	19 990.50	77 055.90

Рис. А.2. Звіт про фінансовий стан ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2023 р.

Звіт про фінансові результати

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	28 537.10	63.90
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	12 397.10	507.90
Інші операційні доходи	2120		0.00
Інші операційні витрати	2180	1 352.20	736.30
Інші доходи	2240		0.00
Інші витрати	2270	256.20	0.00
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	28 537.10	63.90
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	14 005.50	1 244.20
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	14 531.60	-1 180.30
Податок на прибуток	2300		0.00
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	14 531.60	-1 180.30

Рис. А.3. Звіт про фінансові результати ТОВ «Експерт-Агротрейд» за 2023 р.